HÖGSKOLAN FÖR LÄRANDE
OCH KOMMUNIKATION
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

När Italienarna kom till staden

En studie av den italienska arbetskraftsinvandringen till SKF i Göteborg 1947-1972.

Jacob Cavallin

Historia 60-90
VT 2015
Examinator: Hans-Albin Larsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING Klicka på den sida du vill till

1. INLEDNING 1

1.1 Syfte 1

1.2 Val av material och metod 2

1.3 Teoretisk idé 3

1.4 Forskningsläget 5

1.5 Bakgrund 6
1.5.1 Svensk Arbetskraftsinvandring 6
1.5.3 Invandringen till Göteborg 7
1.5.4 SKF 10
1.5.5 Arbetskraftsavtalet mellan Italien och Sverige 11

2. RESULTAT 13

2.1 Italiensk arbetskraft på SKF 13
2.1.1 Mötet med Sverige 14
2.1.1 Milano fanns i Göteborg 15
2.1.2 La Baracca Rossa 16
2.1.4 Italienarna och facket 17
2.1.6 Delsammanfattning 17

2.2 Italienarna och deras tro 18
2.2.1 Göteborgs katolska församling 18
2.2.2 S:t Josefs kapell och den italienska missionen 19
2.2.3 Delsammanfattning 21

2.3 Italienarna och maten 21
2.3.1 Pizzeriorna 21
2.3.2 SKF:s italienska restaurang 22
2.3.3 Rambaldis livs 23
2.3.4 La Baracca Rossa 23
2.3.5 Delsammanfattning 24

2.4 Italienarna och föreningslivet 24
2.4.1 La Casa Degli Italiani 24
2.4.2 S.G.I Fadini 27
2.4.3 SIOS 28
2.4.4 Delsammanfattning 29

2.5 Italienarnas bidrag till Göteborgs kulturliv 30
2.5.1 Operasångaren, musikläraren och festivalarrangören Benedetto Salvemini 30
2.5.2 Bröderna Birro 33
2.5.3 Delsammanfattning 36

2.6 Göteborg minns sina italienska arbetare 37
2.6.3 SKF minns sina italienare 37
2.6.1 Verkstadsklubben minns sina Italienska arbetskamrater 38
2.6.1 Göteborgs stadsmuseum 39
2.6.2 Medborgarhuset i Gamlestaden 40
2.6.3 Gamlestaden minns sina Italienare 40
2.6.4 Delsammanfattning 40

3. SLUTDISKUSSION **41**

KÄLLOR OCH LITTERATUR **44**

APPENDIX **48**

Bilaga 1 – Fotografier från Italienska kolonin, Milano **48**

Bilaga 2 – Foton från La casa degli italiani, S.G.I Fadinis minnesvägg **50**

Bilaga 3 – Foto från SKF:s museum **52**

Bilaga 4 - Restaurang La Baracca Rossa på internet **54**

1. Inledning

> så är ju Italien i dag inte samma Italien som din farbror och min farsa lämnade för över trettio år sedan. De har ju en romantisk bild av ett oskuldsfullt barndomshem som inte längre finns kvar. Men han är stolt trots allt. Lämnade allt och flyttade. Bodde i baracker och hjälpte till att bygga upp den där avkroken i norr så att den till sist blev något att ha. Det är folk härifrån som byggt upp landet jag kommer ifrån. Det är verkligen något att vara stolt över.[1]

I citatet, som är hämtat ur Göteborgsförfattaren Marcus Birros roman Kalashnikov, beskrivs hur arbetskraftsinvandrande italienare kom till Göteborg och SKF för att arbeta i den svenska industrin. Italienarna tillhör den äldsta gruppen i den moderna svenska arbetskraftinvandringens historia. De kom redan ett år efter andra världskrigets slut. Då var de unga män som reste över Alperna till ett främmande land i norr för att arbeta i några år. Med löften om en drägligare tillvaro i det nya landet skrev de på arbetskontrakt, därefter skulle de återvända hem. De kom genom sitt arbete att vara delaktiga i uppbyggandet av det nya välfärdslandet Sverige. En stor grupp av Italienarna kom att hamna i Göteborg och verkstadsföretaget SKF. Många av dem kom att bli kvar, bildade familjer och har barn, barnbarn och även barnbarnsbarn. Över tiden har de som stannade integrerats och blivit en del av det svenska samhället. Många av pionjärerna, de som kom först, är redan döda eller har blivit så gamla att vi snart går miste om deras minnen och historia. De är en viktig del av vår svenska historia. Vi svenskar kan själva relatera oss till en liknande företeelse, under den stora utvandringen till bättre villkor i Amerika. Där över kom svenskarna att integreras i det amerikanska samhället samtidigt som man försökte bevara sin svenska historia, samt att minnas och vårda den svenska kulturen. Vi svenskar vårdar och brukar minnet av utvandringen i form av skildringar i historieböcker, i den svenska litteraturen och inom den svenska filmen. Genom att få syn på den italienska arbetskraftsinvandringens historia på SKF och Göteborg kan man få ett exempel på den italienska arbetskraftinvandringens historia i efterkrigstidens Sverige.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att göra en studie över den italienska arbetskraftsinvandringen till SKF, 1947 -1972.

---

[1] Birro, Marcus, *Kalashnikov.* Stockholm: Tiden, 2001, s.118.

För att kunna nå fram till syftets resultat kommer följande frågeställningar användas:
Vilka var de italienare som kom till Sverige för att arbeta på SKF?
Vilka förutsättningar erbjöds den italienska gruppen av SKF?
Vad händer med de italienska arbetarna över tid i den nya hemstaden?
Vad har den italienska invandringen haft för effekter på staden Göteborg?
Hur hanteras och vårdas minnet idag av den italienska arbetskraftsinvandringen i Göteborg, hos SKF och hos andra institutioner?

1.2 Val av material och metod

Materialvalet för studien är av blandad karaktär. Den består av litteratur inom utbildningskulturen som behandlar den svenska invandringens historia, SKF:s, Kulans (Metalls avdelning på SKF) och stadsdelen Gamlestadens historia. Tidningar och tidskrifter ingår också som material. Därutöver finns det litteratur som behandlar den italienska arbetskraftsinvandringen till Sverige. Det finns även material inom populärkulturen i form av skönlitteratur. En viktig källa för studiens materialinhämtning har varit det arkivmaterial som finns hos La casa degli Italiani -Italienska föreningen i Göteborg (i fortsättningen benämnt som Italienska föreningen). De har i sitt arkiv en stor samling av fotografier, dokument och urklippsmaterial som behandlar den italienska gruppen i Göteborg.
I studien ingår även material i form av intervjuer av Italienska arbetare som har arbetat på SKF, men även anhöriga till denna grupp. Delar av intervjumaterialet har kommit att spelats in. Särskilt viktiga besök för denna studie har varit Italienska föreningen, där många av intervjuerna har genomförts. Genom personliga besök på platser med kopplingar till den italienska gruppen har även material kunnat inhämtas. Hit hör besök på SKF och besök i Gamlestadens stadsdel, som är viktig lokal plats för undersökningen. I Gamlestaden ingick det besök på Nya Rambaldis livs samt Medborgarhuset. Andra besök med anknytning till italienarna har varit restaurangen La Barracca Rossa vid Sannegårdshamnen på Hisingen samt Kristus konungens katolska församling. När det gäller arbetskraftinvandringen i stort har besök gjorts på Göteborgs Stadsmuseum.
Studiens avgränsning bygger på de italienare som kom till Göteborg och SKF 1947-1972. Det är den perioden som brukar definieras som den stora arbetskraftinvandringsperioden i svensk historia. 1947 är starten för det första arbetskraftsavtalet mellan Italien och Sverige medan år 1972 formellt blir slutet för perioden. Orsaken till detta stopp är en pågående internationell

lågkonjunktur vilket medför att Sverige inför ett stopp för rekrytering av utomnordisk arbetskraft.[2]

Metoden för att genomföra studien har inspirerats av den metod som Anders Dybelius använder i sin avhandling *Ett hållbart minne? Historiebruk kring Georg Carl von Döbeln 1848-2009.*[3] Metoden för avhandlingen är att författaren ”destillerar fram”[4] berättelsen genom att kombinera innehåll och kontext i det material som undersöks. Genom en kombination av studier av litteraturen, intervjuer samt studier av det övriga materialet har målet varit att få tag på den till efterkrigstidens SKF relaterade italiensk arbetskraftinvandringshistoria. Jag har valt att disponera studien till följande fokusområden: Italiensk arbetskraft på SKF, italienarna och deras tro, italienarna och maten, italienarna och föreningslivet, italienarnas bidrag till Göteborgs kulturliv och Göteborg minns sina italienska arbetare.

1.3 Teoretisk idé

Enligt historikern Eva Österberg handlar historia om människans ”kollektiva förmåga att minnas, men samtidigt och lika mycket vår kollektiva förmåga att glömma”[5]. Det innebär människan ständigt utsätts för möjligheten till att göra olika former av val när det gäller hennes enskilda historia. Något som Eva Österberg förtydligar är att

> Ingen kan minnas allt som hänt. Bearbetningen av det förflutna innebär alltså ett val. Vi väljer att minnas vissa processer, människor och händelser och att glömma andra.

Den moderna arbetskraftinvandringen i Sverige kom nästan att vara en 30-årig epok. Ändå håller arbetskraftsinvandringens historia på att gå förlorad i vår svenska historia. Det finns ett behov av att dokumentera arbetskraftsinvandrarnas historia då den är en del av vår svenska industri- och arbetslivshistoria samt även är en del av vår moderna svenska historia. I samband med gruppens åldrande finns det en risk att denna historia går förlorad. I första hand är det de själva som grupp som har vårdat och bevarat sin historia snarare än det svenska

---

2 Ingvar Svanberg & Mattias Tydén, *Tusen år av invandring. En svensk kulturhistoria*. Stockholm: Dialogos förlag, 2005, s. 337-338.

3 Dybelius, Anders, *Ett hållbart minne? Historiebruk kring Georg Carl von Döbeln 1848-2009.* Göteborg: Göteborgs Universitet, 2012.

4 Dybelius, s. 15

5 Österberg, Eva, *Folk förr. Historiska essäer.* Stockholm: Bokförlaget Atlantis AB, 1995, s. 7.

samhället. Jag anser att vi har som samhälle har ett ansvar att försöka berätta samtliga delar av vår historia, det finns en risk att arbetskraftsinvandringens historia kan bli en del av vår tysta historia. Den har ett behov av att nedtecknas innan det är för sent. Genom att studera italienarna i efterkrigstidens Göteborg får man förutom den italienska gruppens historia även ett exempel på arbetskraftsinvandringens historia samt dess integration in i det svenska samhället. Det ger även en möjlighet till att få belysa en del av vår svenska historia som inte är lika bekant för allmänheten. Det finns ett behov av det, vilket man kan konstatera enligt följande citat:

> Vi är emellertid övertygade om att mycket mer forskning kan utföras som bringar ljus över invandringens svenska historia, och då inte minst från ett kvinnoperspektiv eller ett vardagsperspektiv.[6]

När italienarna lämnar sitt land för att utvandra till ett främmande land i norr bär de med sig sin historia, sitt kulturarv, traditioner och sina minnen och skapar samtidigt en fortsättning på sin historia, vilken präglas av nya erfarenheter och händelser i mötet med det nya hemlandet.

Göteborg stads historia har format dess stadsbild och miljö. Vi möter kanaler, statyer, industriminnen i form av hamn och varv, fastigheter och gator namngivna efter olika prominenta personer etc. Göteborg stads invandrarhistoria är lika lång som stadens livslängd. Det man numera anser vara något *Göteborgskt* var från början något som den tidens arbetsinvandrare tog med sig. De kom för att bygga upp staden Göteborg, de hade med sig specialkompetenser samt de hade ett speciellt avtal med den svenska kronan. Göteborgarna minns sina tidiga invandragrupper, holländarna som bl. a har utformat stadens visuella landskap med sina kanaler. Det finns gator och fastigheter uppkallade efter dem liksom efter tyskarna och skottarna. Kanske minns man dem då de kom att bli förmögna och inflytelserika, eller för att de hade en särskild förmåga. De skapade inte bara sin egen historia utan blev även en del av stadens historia. Men i namn som Holländarplatsen kunde även den enklare människan bli en del av stadens kollektiva minne. När Göteborg försvenskas och de tidigare tydliga invandrarinslagen bland invånarna försvinner, verkar även de efterkommande invandrargruppernas offentliga minnen försvinna. Det verkar som om den offentliga stadens historia inte har plats för den moderna arbetsinvandrarens historia.

---

6 Svanberg & Tydén, s. 11

1.4 Forskningsläget

När det gäller det historiska forskningsläget om den italienska arbetskraftinvandringen till Göteborg från 1947 och framåt är materialet så gott som obefintligt. Det finns inget som är direkt skrivet om den italienska gruppen.

Det finns ett större omfattande verk som behandlar den svenska invandringens historia, *Tusen år av invandring. En svensk kulturhistoria* av etnologen Ingvar Svanberg och historikern Mattias Tydén. I kapitlet som avhandlar arbetskraftsinvandringen finns det ett stycke som tar upp den svenska arbetskraftsrekryteringen. I det stycket kan man läsa om den italienska arbetskraftinvandringen till SKF. Boken är den tredje upplagan, den första kom 1992 och är ett större bibliografiskt verk som har sin bakgrund i ett projekt för Centrum för multietnisk forskning. Syftet med boken är att beskriva invandrarlandet Sverige i ett historiskt perspektiv. Anledningen med boken är som författarna själva säger:

> Ett försök att tydliggöra utlänningsinslaget i Sverige och att sammanfatta den befintliga kunskapen på området – således ett ramverk.[7]

Enligt författarna är historisk forskning omkring internationell migration och etniska relationer sparsam i Sverige. De har därför varit hänvisade till andra vetenskapliga discipliner som exempelvis arkeologi, kyrkohistoria, lärdomshistoria mm. Ett problem för bokens författare har varit att materialet till boken inte direkt har haft som syfte att studera invandrarna. Denna brist har tvingat författarna att använda material som har använts för andra sammanhang som exempelvis stads- och företagshistoria, i vilken invandrare indirekt förekommer. Den kritik som har riktats mot boken är att den inte har visat ett större intresse för 1900-talets invandrarföretagande, trots att boken fram till denna tidpunkt har haft ett stort antal exempel på näringslivsinsatser från invandrare.[8] Vilket kan belysas i följande citat av författaren Anders Johnson:

---

[7] Svanberg & Tydén, s. 10

[8] Anders Johnson, *Garpar, gipskatter och svartskallar. Invandrarna som byggde Sverige.* Stockholm: SNS förlag, 2010, s. 10.

> Varje skildring av svensk historia som inte uttryckligen framhåller invandringens betydelse för den ekonomiska utvecklingen är därför djupt missvisande.[9]

Anders Johnson har sitt övergripande verk från 2010, *Garpar, gipskatter och svartskallar. Invandrarna som byggde Sverige,* gjort en ekonomisk-historisk vandring genom den svenska ekonomiska historien. Hans tes är att invandrarnas betydelse inom tidigare nämnd historia ofta är underskattad. Författaren beskriver hur invandrarnas betydelse för det svenska näringslivet, vilket även då innebär den svenska ekonomin, har försummats. Genom en studie av nästan samtliga läromedel för högstadiet och gymnasium de senaste åren finner författaren att *en närmast systematisk utrensning av invandrarna i svensk historia.*[10] Genom denna missvisning av svensk ekonomisk historia gör man enligt författaren två allvarliga misstag. Det ena är att den svenska historien blir missvisande och det andra är möjligheten att kunna visa ett historiskt perspektiv kring integrations och invandringsfrågor.

Centrum för multietnisk forskning vid Uppsala Universitet har gett ut boken *Det mångkulturella Sverige. En handbok om etniska grupper och minoriteter* (red.Ingvar Svanberg & Harald Runblom, andra upplagan 1990). Christian Cantomeris skriver i boken ett kapitel om den italienska folkgruppen, här dyker SKF-italienarna upp som en del av den italienska arbetskraftinvandringen.

1.5 Bakgrund

1.5.1 Svensk Arbetskraftsinvandring

Sverige hade redan under den förindustriella tiden delvis ett utbyte av människor med utlandet. Studenter och adelsmän reste under medeltiden utomlands för sin utbildning. Adeln i Sverige var även internationellt inspirerad i sin livsstil. Under Hansaperioden (ca 1150-1650)[11] sökte sig tyska köpmän till Sverige samt under 1600-talet kom hantverkare i form av belgiska valloner. Den största invandringen som skedde under 1600-talet var de ca 40 000

9 Johnson, s. 9-10.

10 Johnson, s. 10.

11 *Hanseförbundet*, från mitten av 1100-talet till mitten av 1600-talet ett merkantilt och politiskt förbund mellan tyska köpmän och städer i nordsjö- och östersjöområdena. Nationalencyklopedin, Hansan, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hansan, hämtad 2015-02-22

finska svedjebönderna som kom att bosätta sig i mestadels i Värmland och Dalarna.[12] Enligt SCB definieras epoken arbetskraftsinvandringen till två decennier, 1950-talet och 1960-talet. Svensk industri hade efter andra världskriget en snabb expansion och det rådde brist på arbetskraft, bl. a då det föddes färre barn i Sverige på 1920-och 1930-talen. Den första rekryteringen av arbetskraft skedde inom Norden. Det räckte inte för att täcka behovet, utan 1947 började man rekrytera arbetskraft i Italien, Ungern och Österrike. Rekryteringen under 1950-talet kom att fokuseras på det tidigare Västtyskland, Nederländerna och senare även mot Österrike, Belgien och Grekland. Slutet av 1960-talet dominerades invandringen från forna Jugoslavien. Perioden 1945-1950 ökade antalet utrikes födda i Sverige från 100 000 till 198 000 personer. Perioden 1950-1970 sker det en tredubbling av antalet utrikesfödda från 198 000 till 538 000. Det registreras under perioden 1951-1970 ungefär 625 000 inflyttningar av utländska medborgare. Arbetskraftsinvandringsperioden präglas av en stor rörlighet. Invandringen under 1960-talen samvarierade med konjunkturen. Rekordnivån för invandringen kom att ske 1969-70, då ca 75 000 invandrande, då det råder svensk högkonjunktur och samtidigt sker det strukturförändringar inom det finska jordbruket. Arbetskraftinvandringen till Sverige kom i första hand från Norden och därefter från övriga Europa, de som kom utanför Europa var av liten omfattning. Arbetskraften som invandrade kom att bosätta sig i de orter som hade tillverkningsindustri.[13]

1.5.3 Invandringen till Göteborg

När man som Göteborgare rör sig i Göteborg är det lätt att konstatera att staden har haft hjälp utifrån för att kunna utvecklas. Om man till att börjar med att visuellt betrakta staden med sina kanaler kan man lätt inse att det inte är ett så typiskt svenskt fenomen, snarare skulle man tänka sig England eller Holland. De sistnämnda vet Göteborgarna har haft en bidragande del till Göteborg stads utformning. Köpmän från Holland hade länge haft en kontakt med handelsplatserna som fanns längs mynningen till Göta älv. Kontakter har förekommit ända sedan 1300-talets sill handel, då köpmän från Kampen fick rätt att skeppa denna last från de av hertig Eriks[14] besuttna västsvenska områdena. På Hisingen, under början av 1600-talet kom den första Holländska kolonin att starta. Denna form av kolonisation m h a utländska kolonisatörer var ett medvetet grepp från statsmakten, det var en idé som låg i tiden och som

---

12 Christer Lundh & Rolf Ohlsson, *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring.* Stockholm: SNS förlag, 1999, s. 11

13 SCB, *Efterkrigstidens invandring och utvandring.* Stockholm: SCB, Enheten för demografisk analys och jämställdhet, 2004, s. 19-21

14 Erik Magnusson, 1282-1318, son till kung Magnus Ladulås och drottning Helvig. Fick sin hertigtitel 1284. Mest känd för brödrakampen som resulterade i Håtunaleken samt Nyköpingsgästabud. Nationalencyklopedin, Erik Magnusson, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/erik-magnusson, hämtad 2015-01-10

hade prövats även i Amager, utanför Köpenhamn. Den första staden Göteborg kom att helt befolkas av invandrare och de hade ett antal olika former av privilegier. Privilegier med tjugo års skattefrihet samt låga tullar, då kronan strävade efter att reglera och uppmuntra handel. Den första staden var en handelsstad som hade holländska som officiellt språk, de fick utöva sin reformerta tro och Amsterdam var förebilden för stadens styre.[15] Denna stad kom dock att brännas av danskarna under Kalmarkriget.[16]

1619 kom åter området vid Göta älvs mynning att vara svenskt och man gjorde ett nytt försök med staden Göteborg, nu på södra sida av älven. Även denna gång önskade man få staden bebodd av holländare, vilka man värvade i Holland. Kolonisatörerna hade olika former av krav, exempelvis en befäst stad samt även olika former av krav på privilegier. Efter långa förhandlingar kom de att få ett privilegiebrev 1621, de fick dock det inte lika förmånligt som förr. Ingen religionsfrihet och svenskan kom att jämställas med holländskan. Dock fick de invandrande få tillgång till sexton frihetsår med olika former av ekonomiska särrättigheter. Staden skulle anläggas på sumpmark och det krävdes skickligt folk för att kunna bygga staden, vilket medförde att timmermän följde med i flytten. Hamnen anlades av holländarna och genom anläggandet av kanaler och alléer kom staden Göteborg att få en tydlig holländsk prägel. Den nuvarande Drottninggatan hette ursprungligen Holländaregatan. Göteborg var en stad som dominerades under 1620-talet av invandrarna.[17] Vid 1630-talet har den tydligen holländska dominansen i staden börjat minska, detta genom utflyttningar och giftermål. Privilegierna löpte ut 1637 vilken minskar stadens attraktion. Blandäktenskapen minskar tydligt de holländska släktnamnen i mantalslängderna över Göteborg. Trots detta lever ännu holländska namn som exempelvis Jan de Burs kvar än idag, detta i form av egendomen Burgården.[18] Familjen härstammade från staden Buren i provinsen Utrecht. De flyttade till sin

15 Svanberg & Tydén, s. 77-78

16 Kalmarkriget kom att vara mellan 1611-13, en av de mest kända delarna av detta krig är fästningen Älvsborgs lösen. Freden slöts i Knäred i januari 1613 i vilken Danmark bl.a. fick behålla fästningen Älvsborg och sju västgötska härader som pant mot en lösensumma på 1 miljon riksdaler. Nationalencyklopedin, Kalmarkriget, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kalmarkriget, hämtad 2014-11-24

17 Svanberg & Tydén, s. 78-79

18 Svanberg & Tydén, s. 80-81

framgångsrika släkt i Göteborg.[19] Deras landeri[20] har även gett namn till Burgårdsgatan, Burgårdsbron samt Burgårdens utbildningscentrum (tidigare gymnasium)[21].

Den internationella prägeln på Göteborg kom att fortsätta även efter det att den holländska dominansen minskade. Burggrevetiteln[22] övertogs efter holländaren van Diijk av en holsteinare vid namn Lange. Statssekretaren kom att vara tyskspråkig liksom stadens första postmästare, därutöver var de stadsmusikanter, köpmän, skeppare och hantverkare. Ett minne som finns från den tyskspråkiga befolkningen är deras egen kyrka, Christine kyrka som invigdes 1648. I vilken stadens invandrare (tyskar, holländare och skottar) samlades tillsammans med delar av den rikare delen av det svenska borgerskapet. Vid slutet av 1600-talet har Göteborg försvenskats och dess prägel som en invandrarstad har försvunnit.[23] I tidigare nämnd kyrka finns det Aschebergska gravkoret[24], samt gravarna till många av de prominenta personerna (inte bara tyskar) som en gång utvecklade staden Göteborg.

Den brittiska inflyttningen, med stor dominans av skotska köpmän, till Göteborg har funnits allt sedan Ny-Lödöse grundades. Den skotska invandringen till Sverige under 1700-talet ändras i sin karaktär och Göteborg kommer att bli den viktigaste mottagarstaden. De är unga och de har arbeten som köpmän och skeppare. En viktig roll som skottarna kom att spela är i samband med bildandet av det svenska ostindiska kompaniet[25], särskilt viktig kom Colin Campbells att vara. Cambell (1686-1757) kom till Sverige 1730 som expert vid bildandet av

---

19 Skarback, Sören, *Göteborg, herrgårdarnas stad.* Göteborg: Tre Böcker Förlag AB, 1995, s. 73.

20 Landeri som är typiskt för Göteborg, är en benämning för en ståndsmässig jordbruksfastighet på en av stadens donerade marker. Kommer från tyskans länderei. Nationalencyklopedin, landeri, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/landeri, hämtad 2014-11-24

21 Jan de Buur (Bur) var en holländsk bonde med specialitet för att tillverka ost. Han kom till Göteborg i samband med stadens grundläggande. Han noteras även under namnet Johann van Buren. Burgårdsgatan fick sitt namn 1890. Greta Baum, *Göteborgs gatunamn 1621-2000.*Göteborg: Tre Böcker Förlag AB, 2001, s. 63-64.

22 Den högste juridiske och militära ämbetsmannen i Göteborg. Nationalencyklopedin, burggreve, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/burggreve, hämtad 2014-12-01

23 Svanberg & Tydén, s. 82-83

24 Rutger von Ascheberg, 1621–93, greve, militär och ämbetsman. Han deltog i trettioåriga kriget. I Karl X Gustavs polska och danska krig var han regementschef. Han blev generallöjtnant 1670, friherre 1673 och general 1674. Ascheberg var bidragande till Karl XI:s segrar vid Lund 1676 och Landskrona 1677. Han blev fältmarskalk 1678, guvernör över Bohuslän m.m. 1679, generalguvernör över Skåne, Halland, Bohuslän och Blekinge 1680, kungligt råd 1681 och greve 1687. Nationalencyklopedin, Rutger von Ascheberg, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/rutger-von-ascheberg, hämtad 2015-05-10

25 Ostindiska kompaniet, var ett svenskt handelskompani som handlade med Östasien, grundat i Göteborg 1731 och formellt upplöst 1813. Skotska köpmän, som Colin Campbell, fick inte delta i sitt hemland ville då investera i ett svenskt. Kom att samarbeta med Niclas Sahlgren i Göteborg för ett svenskt kompani. Nationalencyklopedin, Ostindiska kompaniet, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/ostindiska-kompaniet, hämtad 2015-05-10

tidigare nämnd verksamhet. William Chalmers (1748-1811) kom att under en period vara direktör i bolaget. Andra viktiga invandrande familjer till Göteborg under 1700-talet är Dickson, Erskine, Chambers och Carnegie.[26] En av de bakomliggande orsakerna till inflyttningen till Göteborg från Skottland var de politiska oroligheterna där. 1746 kom en större grupp med flyktingar som var anhängare till prins Charles Edward Stuart. De hade flytt över Nordsjön till Göteborg, många av dem var officerare. Flera av dem fortsatte sedan vidare Paris, där prins Charles befann sig i landsflykt. George Carnegie kom att bli kvar i Göteborg och verka som handelsman i 20 år innan han återvände hem. Sonen David återvände dock till Göteborg 1786 och grundade D. Carnegie & CO, ett familjeföretag som kom att bli framgångrikt.[27] Under 1800-talet kommer skottar som Keiller och Gibson kommer att bli viktiga i Göteborgs industrialisering, där Gibson etablerar Göteborgs första järngjuteri och Keiller skapar det första maskinspinneriet av hampa och lin samt deltar i grundandet av Götaverken. De är även kända för sin gemensamma etablering av Jonsereds verkstad 1830. 1855 invigs den nya synagogan i Göteborg, mecenater som finansmannen Pontus Fürstenberg tillhör den judiska gruppen.[28] Inom varvsindustrin kom den skotsk-engelske Georg Douglas Kennedy under slutet av 1800-talet att få stadens äldsta varv, Gamla varvet, att bli ett storföretag samt han kom även att bli en betydande kommunalman.[29] Många av de nämnda personerna har gator, parker eller platser uppkallade efter sig i Göteborg.

1.5.4 SKF

Tiden efter 1900 befann sig både Sverige och Göteborg i en fas av en stark industrialisering. Den industriella produktionen i Sverige hade en tillväxt på mer än 6 % per år under perioden 1891-1915. Under perioden ökade antalet industriarbetare med 65 %. Mekanisering, effektivare produktionsmetoder, en ökad produktivitet och en ökande utrikeshandel kännetecknar perioden. Speciellt viktig var tillväxten i verkstadsindustrin. Under perioden 1890 – 1920 ökar Göteborgs befolkning från 105 000 till 220 000 personer. Antalet arbetare under denna period tredubblades. Den bransch som dominerade var textilindustrin, vars marknad var den inhemska. Bomullsfabriken Gamlestadens Fabriker var ett av de större företagen med över 1000 anställda inom spinneri, väveri och färgeri. Våren 1907 kom den då

[26] Arne Järtelius, *Invandrarnas svenska historia,* Stockholm: Svenska turistföreningen, 1987, s. 35
[27] Svanberg & Tydén, s. 157-158
[28] Svanberg & Tydén, s. 220 - 230
[29] Baum, s. 158

30-åriga driftingenjören Sven Wingquist[30] att presentera en revolutionerande konstruktion gällande det sfäriska kullagret.[31] Ägarna i Gamlestaden fabriker, Axel Carlander[32] och Knut J:son Mark[33] lät SKF starta i deras lokaler innan de kunde bygga sin första fabrik. Även de första arbetarna kom från Gamlestadens fabriker, skickliga hantverkare och starkt fackligt aktiva. Verkstadsklubben bildades tre dagar innan flytten till den nya fabriken. 1910 var exporten dominerande av det som tillverkades, 80-85% gick på export.[34] Därefter har SKF varit en framgångssaga. När andra världskriget är slut står den svenska verkstadsindustrin väl rustad för framtiden, den både tekniskt avancerad samt mångsidig. Möjligheten att ha en hel produktionsutrustning är en stark konkurrensfördel. Europa skulle återuppbyggas och den svenska kronan devalveras 1949, något som gynnade ett exporterande företag som SKF. En nästan åttaprocentig tillväxt varje år hade den svenska industrin under slutet av 1940-talet. 1950-talet var något lugnare med en fyraprocentig tillväxt per år. Det kom återigen att under 60-talet första halva åter uppstå en åttaprocentig tillväxt per år. Det blev färre och större företag och produktionen karaktäriserades av en ökad automation och massproduktion i stor skala. Efterkrigstiden kom att präglas av bristande arbetskraft, något man försökte hindra genom att anställa kvinnor samt importera arbetskraft från Europas södra delar.[35]

1.5.5 Arbetskraftsavtalet mellan Italien och Sverige

Den svenska industrin led brist på specialiserad arbetskraft, den hade ett starkt orderinflöde och en stark förhoppning på det s.k. ryssavtalet med Sovjetunionen som blivande kund. Man behövde importera arbetskraft. I juli 1946 tillsattes en expertkommission av den svenska regeringen, som hade till uppgift att utreda möjligheten för utländsk arbetskraft men ingen massinvandring. Förslaget kom att godkännas av riksdagen och en kommission ledd av Folke Thunborg kom att förhandla fram ett avtal med Italien. Det handlade om italienska specialarbetare i avtalet. Anledningen att det blev Italien hade att göra med Gunnar Myrdals besök på SKF, där dåvarande direktören Harald Hamberg hade via kontakter med Fiats

---

30 1876-1953. Sven Wingquist var ansvarig för underhåll och reparationer på Gamlestadens fabriker. Han var en av grundarna till företaget samt dess första VD. Martin Fritz & Birgit Karlsson, *SKF-Världsföretaget 1907-2007*, Stockholm: Informationsförlaget, 2006, s. 12

31 Det sfäriska kullagret hade två rader och var självinställande. Konstruktionen var så finurlig att tack vare sin revolutionerande konstruktion kunde det lösa problemen med de snedställda axlarna och få stopp på ständiga driftavbrott. Kullagret kunde kompensera för bristfälliga maskinkonstruktioner och höja maskinernas kvalitetsnivå. Första svenska patentet kom 6 juni 1907. Fritz&Karlsson, s. 13-14

32 1869-1939, hade en viktig roll i Göteborgs näringsliv, var styrelseordförande i SKF under de första 30 åren. Fritz&Karlsson, s. 13

33 1864-1958, var vice ordförande i SKF från 1907-1950. Fritz&Karlsson, s. 13

34 Fritz&Karlsson, s. 13-27

35 Fritz&Karlsson, s. 123-124

representant doktor Giovanni Agnelli, fått indikationer på att det Turinbaserade företaget inte kunde utnyttja hela sin arbetsstyrka. Den italienska ambassadören i Stockholm, Alberto Bellardi Ricci fick uppdraget att leda förhandlingarna med den svenska delegationen. Avtalet kom att vara temporärt med en omfattning på två år och arbetarna skulle anställas av de svenska företagen. Förhandlingarna var tuffa, Sverige krävde att det endast skulle handla om norditaliensk arbetskraft. Från italienskt håll hävdade man diskriminering, medan Sverige påstod att sydlänningarna skulle ha svårt med det svenska klimatet. Den fysiska gränsen för avtalet 1947 kom att på så vis hamna mellan Milano och Rom. En viktig del i avtalet kom att vara frågan om den dagliga vinransonen på 1 liter om dagen, något som den svenska delegationen inte kunde gå med på. Arbetarna skulle även vara medlemmar av det svenska facket. De skulle ha samma löner, arbetstider, försäkringar och semester som svenskarna samt även betala skatt. De kunde byta även byta företag inom Sveriges gränser. Järnvägsbiljetten och maten under resan skulle vara gratis. 25 % av lönen, minus levnadskostnaderna, skulle skickas till Italien varje månad. Sverige skulle garantera att italienarna fick mat som kunde likställas med hemlandets genom att anställa kökspersonal från Italien och importera Italienska basvaror. Viktigt var också att det fanns gott om bröd till måltiderna. Avtalet skrevs under i april 1947, i juni 1947 kom den första gruppen av arbetare till Sverige. Alla lämnade de arbeten i sitt hemland, de som kom till Göteborg var yrkesutbildade från Fiat och RIV-verkstäderna. Antalet som rekryterades till Sverige från Italien kom totalt att vara 684 arbetare, med efterföljande fruar och barn blev de 790 i slutet av 1948. Före slutet av året hade fler än 10 % återvänt till Italien.[36]

[36] Tajani, Angelo, *När italienarna lovades…Guld och gröna skogar,* Hörby: 2 kronors förlag, 1999 s. 25-33

2. Resultat

2.1 Italiensk arbetskraft på SKF

Efter kriget hade SKF en väldigt låg andel av utländsk arbetskraft, den var under 5 % av den totala arbetskraften på Göteborgsfabriken. Det kom att ske förändringar av denna bild redan under året 1947. När året var slut fanns det totalt 356 invandrande arbetare från 22 nationer. Den 1 juli 1947 kom det 181 italienska arbetare till SKF, mer än 50 % av den invandrande arbetskraften utgjordes av italienare. Denna italienska arbetskraft var mycket skicklig och var överkvalificerad till de arbetsuppgifter som de anställdes för. SKF:s personalmän hade m h a en italiensk ordbok översatt SKF:s behov av specialarbetare till att vara maskinarbetare. Denna språkliga fadäs resulterade i att flertalet av den italienska arbetskraften därför var alldeles för skicklig för sina arbetsuppgifter ute på de avdelningar som de hamnade på.[37] En avmattning i världshandel uppstår i början av 1952 då ett fredsavslut börjar skönjas i Koreakriget. Det införs importrestriktioner i Storbritannien samt Västtyskland, vilket också påverkar SKF:s försäljning (en nedgång på10% 1952). Tiderna försämrades för verkstadsindustrin än mer 1953 och diskussioner om avsked och korttidsarbete fördes på SKF. Samtidigt med dessa diskussioner försökte företaget även att stimulera den italienska arbetskraften att återvända till Italien. Detta försök var allt utom framgångsrikt då endast en arbetare återvände hem till Italien. 1953 hade SKF 830 utlandsfödda arbetare från 25-talet nationer, denna siffra hade varit konstant under många år.[38] Det år som det fanns mest italienare på SKF var 1967, då var de 448 arbetare av företagets 1554 anställda invandrare. Totalt arbetade 4920 arbetare på SKF det året. 31,6 % av företagets arbetare var invandrare, 9,1 % av företagets anställda var italienare.[39]

De flesta av de italienare som kom i perioden 1947-48 hade arbeten i Italien. De som kom från Turin var utbildade i verkstäderna hos Fiat och RIV, SKF fick gratis tillgång till en färdigutbildad personal. Många var unga samt ungkarlar men en önskan om äventyr medan andra redan var gifta och hade familjer. Det gemensamma var ändå önskan om någon förändring, med största sannolikhet även en förbättring av sitt liv.[40].

---

[37] Beckholmen, Kuno m fl, *Vi på Kulan. SKFs verkstadsklubb 1907-82,* Göteborg: Klubben, 1982, s. 187.
[38] Beckholmen, s. 189.
[39] Beckholmen, s. 406.
[40] Tajani, Angelo, *När italienarna lovades… Guld och gröna skogar,* Hörby: 2 kronors förlag, 1999, s.31-39.

De som kom att anlända först till Göteborg 1947 kom även att fungera som pionjärer för den utvandrande gruppen, för en fortsatt immigration till det nya landet. Kanske blev Sverige ett möjligheternas land, där berättelserna kom att återberättas, om ett land med möjligheter. Vi kan här se paralleller med våra egna utvandrare, som valde Amerika framför Sveriges något mer dystra förutsättningar. Rollen som de som kom först till det nya landet kan beskrivas enligt följande citat från journalisten och författaren Thomas Gürs artikel *Kalkyler utan värde:*

> De till det nya landet anlända invandrarna, pionjärerna, genom sina nätverk i hemlandet förmedlar information om arbetsförhållanden, fristads- och försörjningsmöjligheter, och också bistår senare anlända släktingar, vänner och grannar att skaffa arbeten och uppehållstillstånd.[41]

Enligt Thomas Gür fungerade *Amerikabreven*[42] till hemlandet Sverige under 1800-talet på ett liknande sätt för en arbetskraftsrekrytering. [43]

2.1.1 Mötet med Sverige

> Det värsta var det vi upplevde i Malmö! Vi hade en känsla av att vi hade förflyttats bakåt i tiden och att vi hade hamnat i ett koncentrationsläger. Svenskarna hade överrockar och skärmmössor av militärmodell. När man stod i kö och väntade på sin tur att bli intvålad och borstad kändes som om man var på väg in i gaskamrarna med den skillnaden att här var det kvinnor som sprutade vatten på oss.[44]

> Svenskarna behandlade oss inte så väl, berättar han lite sorgset, särskilt inte när vi kom till Malmö. Det var hemskt att se hur man splittrade familjerna vid ankomsten och hur de nakna, förskräckta barnen grät.[45]

41 *Axess magasin* nr 2 mars 2013, s. 38
42 Breven hem till Sverige från Amerika har fått detta samlingsnamn.
43 *Axess magasin* nr 2 mars 2013
44 Tajani, s. 79.
45 Tajani, s. 73-74

Citaten ovan belyser en sida av mötet med det nya landet som i skuggan av det precis avslutade kriget får Sveriges mottagande att verka oerhört skrämmande. Malmö kom att vara centrum för logistiken av den nya arbetskraften.

> Efter denna behandling fick vi genomgå en läkarundersökning och man gav oss rena kläder och en kupong så att vi kunde hämta ut en ny kostym, medan vaktmästaren tog hand om våra gamla kläder. Vad vi skrattade när vi provade de här omoderna och illasittande kostymerna, och så arga vi blev när vi fick veta att våra skräddarsydda kläder hade förstörts.[46]

Ännu ett citat för hur mottagandet från det nya landet kom att uppfattas vid tiden kring 1947-48. För många av de italienska arbetarna var det stora omställningar i mötet med det nya landet. Lönerna kom också att bli ett konfliktområde. I samband med rekryteringarna hade de fått reda på hur stora deras löner var, men inte att det skulle ske avdrag i form av skatt, kost och logi. Italienarna upplevde att de hade blivit förda bakom ljuset.[47]

2.1.1 Milano fanns i Göteborg

Då de första italienarna 1947 kom till Göteborg och SKF fick de bostäder i en barackstad i Sävenäs. Barackerna i Sävenäs var till antalet ett 70-tal och kom att fungera som ett eget samhälle i staden. Det var 28 paviljonger från början med fyra dubbelrum i varje. SKF hade köpt dessa baracker från Utlänningskommissionen, vilka hade använt dessa under kriget inte långt från SKF, som bostadsförläggning.[48] Här i Milano fanns tvättstuga, en affär allt annat de kunde behöva för livet mellan skiften på arbetet. När barackstaden hade som flest invånare var de ca 550 arbetare, den dominerande delen av dem var ungkarlar.[49] Vissa har även kallat denna koloni för lilla Italien. Varför det just kom att bli lilla Milano är man inte riktigt säkra på. Det kan ha att göra med att de första arbetarna kom från nord Italien. Barackerna var bostäder med för den tiden bra standard med värme, varmvatten, toaletter. Arbetarna delade rum två och två. De hade även en kokplatta och kunde köpa mat i restaurangen på SKF för värmning på kvällen.[50] Från början hade kolonin som uppgift att härbärgera de italienska arbetarna, men med tiden kom även de nya arbetsinvandringsgrupperna att bosätta sig där.

---

46 Tajani, s. 39

47 Tajani, s. 43

48 Beckholmen, s. 402

49 Carlsson, Gösta, *Röster från Gamlestaden,* Göteborg: Tre Böckers Förlags AB, 1981, s. 120-121

50 Intervjumaterial

Den näst största gruppen kom att vara finländare och därefter följde jugoslaverna. När de italienska männen kom att gifta sig började de att flytta ut till lägenheter i Gamlestaden, Kortedala och andra delar av Göteborg.[51] När 130 italienska familjer flyttade ut 1959 från Milano genom fackets försorg till lägenheter i Kortedala kom SKF att avveckla de gamla delarna av SKF. 21 av paviljongerna skänktes till ideella föreningar. 1964 var det åter dags att väcka Milano till liv igen, nya baracker inrättades och all fräschades upp. Nu handlade det mer om en permanent lösning, 1965 man ta emot 550 gäster men 380 bodde i området. Av dem var 155 italienare. En ny restaurang med internationell prägel kom att anläggas.[52] Kolonin kom långt senare att ersättas med ett bostadshotell och på platsen för den gamla kolonin finns det nu fotbolls- och tennisplaner för de anställda på SKF.[53] Denna plats heter fortfarande på SKF Milano, trots att kolonin är borta sedan nästan 40 år.[54]

2.1.2 La Baracca Rossa

En av barackerna kom att gå under namnet *La Baracca Rossa, Den röda baracken.* Barackens färg gav helt enkelt baracken dess namn. I denna barack fanns det en bar. Det hade ställts som krav i arbetsavtalet att det skulle finnas en möjlighet till att servera både vin och sprit. Här umgicks italienarna, de spelade spelen, lyssnade på musik och umgicks under avslappnade former. På lördagar var det dans, tog vinet tog slut beställde de mer från Spritcentralen[55]. Till *La Baracca Rossa* kom även svenskarna för att umgås med sina arbetskamrater. Detta var under motbokens dagar men på något sätt gällde inte motboken i Milano.

> Mellan klockan 10-12 på söndagarna förvandlas baren till kapell. Därefter tar prästen av sig skjortan och spelar kort med de andra gubbarna.[56]

Citatet ovan beskriver hur kolonins första kapell hade sin hemvist i baracken och att det rådde en familjär stämning.

---

51 Carlsson, s. 121

52 Beckholmen, s. 402 - 403

53 Carlsson, s. 133

54 Besök på SKF 2 mars 2015.

55 Vin & Sprit AB, som bildades 1917, hette fram till 1989 *AB Vin- & Spritcentralen* och hade till och med 1994 monopol på import och partihandel med vin, sprit och utländskt starköl samt på produktion och export av sprit. Nationalencyklopedin, Vin & Sprit AB, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/vin-sprit-ab, hämtad 2015-02-10

56 Larsson, s. 118

2.1.4 Italienarna och facket

SKF:s verkstadsklubb bildades den 20 oktober 1907, tre dagar senare startade produktionen med de 12 arbetare som Sven Winquist hade med sig från Gamlestaden. Då kunde en skicklig arbetare nå en timlön på 45 öre. Arbetstiden var då 57 timmar i veckan och det förekom inga ackordsarbeten.[57]

Den utländska arbetskraften på SKF satte en tydlig prägel på verkstadsklubbens arbete under 1960-talet. 1965 var 1856 av klubbens 5499 medlemmar födda i utlandet. Klubben såg det som sina främsta uppgifter att informera den nyanställda invandrande arbetskraften om arbetsmiljön, dess risker och löne- och arbetsvillkor. En annan stor uppgift var att försöka värva nya medlemmar från de nya arbetstagarna, vilka inte alltid hade någon tilltro till en facklig verksamhet. Den fackliga klubbens styrelse hade en seriös syn på de problem som uppstod i samband med anställningar av invandrande arbetskraft. Därför arbetade de aktivt med frågor som rörde anpassningsproblem, språk, bostäder, sociala frågor i allmänhet. De försökte även ha beaktande ställning rörande invandrarnas kultur. Särskilt viktig kom bostadsfrågan för de invandrande arbetarna att bli då SKF bestämde sig för att avskaffa sina ränte-och amorteringsfria lån. Det hade de gjort på begäran av SAF, Svenska Arbetsgivareföreningen, som önskade att deras medlemsföretag skulle upphöra med bostadssubventioner. SKF:s lån gällde i samband med köp av bostadsrätter samt egna hem. Under denna period både många av de arbetskraftsinvandrande arbetarna i SKF:s baracker. Klubbstyrelsen kom att uppvakta den dåvarande ordföranden i Bostadsförmedlingens styrelse, Torsten Henrikson, vilken kunde berätta att köerna till nya bostäder var långa. Det var dock lättare att få en insatslägenhet, vilket medförde att klubbstyrelsen kunde agera. De träffade SKF:s företagsledning och tog upp frågan med de höga kostnaderna för barackbyn Milano. Fackets förslag var helt enkelt att dessa kostnader istället kunde användas till ränte- och amorteringsfria lån till insatslägenheter för den utländska arbetskraften. SKF:s dåvarande VD Joel Larsson kom att anta fackets förslag, som kom att gälla samtliga anställda på SKF.[58]

2.1.6 Delsammanfattning

Den italienska arbetskraften som rekryterades kom att bestå av unga män, de flesta ogifta. De som kom tidigt, pionjärerna kom att få uppleva ett mottagande som inte bara var hjärtligt. Sverige mottagande med förnedrande tvättning och utbyte av kläder kom att sätta djupa spår hos italienarna. Italienarna kom länge att vara den dominerande gruppen av invandrande arbetskraft på SKF. De bodde i en barack by i närheten av SKF, som tidigt kom att kallas lilla

---

57 Beckholmen, s. 83

58 Beckholmen, s. 202-204

Milano. I denna by kom det att finnas en central mötespunkt i form av den röda baracken, *la Baracca rossa.* Denna barack hade funktionen som umgängeslokal, kapell och bar. Barackerna kom att finnas kvar till slutet av 60-talet, då facket lyckas förhandla fram en lösning med SKF om ränte-och amorteringsfria lån till de anställda. Lilla Milano var dyrt och avvecklades, numera finns det fotbollsplan och tennisbanor för platsen för kolonin.

2.2 Italienarna och deras tro

2.2.1 Göteborgs katolska församling

1953 ger Stockholms katolska stift ut en bok om katolska kyrkan i Sverige. En tydlig bild från den tidens Göteborg visar följande citat:

> Församlingen har tre ordinarie präster och dessutom en italiensk präst för den stora italienska kolonien, särskilt i Kviberg.[59]

Den italienska gruppen kom att tillhöra Göteborgs katolska församling, en församling som kom att vara rikets andra katolska församling efter reformationen. I Göteborg har det funnits en katolsk präst anställd sedan år 1842 och en egen kyrka, S:t Josefs kyrka, sedan år 1865.[60] Församlingen grundades 1862 och då bodde det 50 katoliker i Göteborg av italiensk, fransk och tysk härkomst. Församlingens yta bestod av södra och västra Sverige.[61] Kyrkan var hopbyggd med en prästgård som även hade en liten katolsk församlingsskola (skolhem för 10 flickor) inhyst i lokalerna. Skötseln av skola samt prästgård sköttes av S:t Josefssystrar. Den katolska kyrkan i Göteborg fanns placerad på Spannmålsgatan 18 och var en kyrka i enkel gotisk stil. En av huvuddonatorerna till kyrkan och dess utsmyckning var drottning Josefine[62], troligen finns det en koppling mellan kyrkans namn och dess donator.[63] Denna kyrka kom katolikerna att behålla fram till den sista söndagen i september 1938, då den sista mässan lästes i den då relativt fallfärdiga kyrkan. Församlingen hade köpt sig en ny tomt vid Stureplatsen (vid Heden mellan Parkgatan och Nya Allén) redan år 1928 för att bygga ny

---

59 Granlund, John Sten, *Katolska kyrkan i Sverige,* Göteborg: Förlagsaktiebolaget Religion & kultur, 1953, s. 334.

60 Granlund, s. 330

61 Kristus Konungens församling, http://www.kristuskonungen.se/historia.htm (2015-03-09)

62 Josefina, 14 mars 1807- 7 juni 1876, Sveriges och Norges drottning 1844–59, dotter till Eugène de Beauharnais, vicekung av Italien och hertig av Leuchtenberg, och Augusta Amalia av Bayern. 1823 kom hon till Sverige genom att hon gifte sig med kronprins Oscar, som kom att senare bli Oscar I. Hon fortsatte att vara katolik. Hon bidrog till uppförandet av den första katolska kyrkan i Stockholm 1837 samt till tillkomsten av de katolska församlingarna i Göteborg och Kristiania. Nationalencyklopedin, Josefina, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/josefina, hämtad 2015-05-15.

63 Granlund, s. 330-332

kyrka och prästgård. Kristus Konungens kyrka benedicterades 2 oktober 1938 och har sedan dess används av den katolska församlingen i Göteborg. Församlingen var från början erkänd av Kunglig Majestät och hade rätten att föra församlingsböcker. 1953 har församlingen en storlek på minst 1500 medlemmar, med Borås annexförsamling inkluderat, och har en omfattning av dåvarande Göteborgs- och Bohus län, Älvsborgs län, Skaraborgs län och häraderna Fjäre och Viske i Hallands län.[64] Idag har Göteborgs stora katolska församling delats upp i ett antal regionala katolska församlingar, varav Göteborg som stad numera har tre stycken församlingar, Kristus Konungen, *S:t Paulus av Korset* i Angered och *Maria Magdalena* på Hisingen. Kristus Konungens kyrka, *Hedendomen* i Göteborgsk folkmun, är numera en egen församling under samma namn, med två församlingspräster samt sex stycken olika nationella missioner med egna nationella präster (italiensk, spansktalande, kroatisk, slovensk, polsk och arabisktalande).[65]

2.2.2 S:t Josefs kapell och den italienska missionen

Inne på den italienska kolonin kom den italienska missionen i Göteborg att starta. Då de inte pratade det svenska språket kom de att behöva en själasörjare som pratade deras egna språk. Den italienska missionen startade redan år 1949 och deras förste präst var Don P Damiani[66]. Den italienska missionen i Göteborg är den äldsta nationella missionen i Stockholms katolska stift. De första mässorna kom att firas i *La Baracca Rossa,* man plockade helt enkelt undan i lokalen och förberedde för mässan. Det kom att utvecklas till ett provisoriskt kapell, ett draperi kom att skilja kapellet från de övriga kortspelande männen. Detta kom i längden att inte vara hållbart utan man kom tillslut att få en egen lokal inne i kolonin som eget kapell.[67] Kapellet kom att bli till genom att man byggde ihop två paviljonger, nu var det möjligt att både mässa, bedriva konfirmationsundervisning och kindergartenverksamhet.[68] Efter hand behövde den italienska missionen egna lokaler för sin verksamhet samt att kolonin var på väg att läggas ner. Under Pater A Paolinis[69] ledning kom de, via tillfälliga lokaler i en gammal bank på Gamlestadstorget, att slutligen få hyra lokaler på Korpralsgatan 2. Där kom de att kunna inrätta ett eget permanent kapell. Kapellet, som helgades åt arbetarnas skyddshelgon

---

64 Granlund, s. 332-334

65 Kristus Konungens församling, http://www.kristuskonungen.se/kontakta.htm (2015-03-09)

66 Don P Damiani var verksam som präst i Göteborg 1948-1951. Katolskt magasin nr 12 2013

67 Intevjuer den 2 mars 2015

68 Beckholmen, s. 402

69 Pater Amadeo Paolini, Jesuit präst (SJ), verksam i Göteborg med ansvar för S.t Josefs kapell 1972-2004. Hade även ansvar för de spansktalande innan de fick egen mission, de portugistalande samt de utländska studenterna. Han var även verksam som fängelsepräst. Flyttade vid 80 års ålder till jesuiternas moderhus i Neapel 2005.

den helige Josef, kom att vara centrum för den italienska missionen i Göteborg. S:t Josefs kapell kom att vara platsen för italienarna ända fram till en månad innan de skulle fira sitt 60-års jubileum 2009, då det utbröt en brand i huset där kapellet fanns. Kapellet kom att totalförstöras. Under några besvärliga år utan egna lokaler fick missionen flytta runt. 2012 köper Kristus Konungens församling en kyrkstuga av Svenska kyrkan åt missionerna, den italienska och den spanska missionen. Baracken, som är gul, kommer ursprungligen från SKF och den italienska kolonin. Den italienska missionen har återvänt till sitt kyrkliga förflutna men adressen är numera Regementsgatan 5 i Kviberg. Den senaste prästen don Calogero La Loggia, som installerades den 1 september 2013, är den 7 i ordningen av präster som har tjänstgjort i den italienska missionen i Göteborg. Under alla de 66 åren har den italienska missionen varit Gamlestaden trogen. I samband med att missionen firade sitt 65-års jubileum och installationen av missionens nya själasörjare, kom biskop Anders Arborelius för att fira en festmässa. Biskopen kom samtidigt att välsigna en minnesplatta över den Italienska missionens 60-års jubileum. Närvarande vid invigningen och jubiléet fanns bl. a p Tobia Bassanelli, delegat för de italienska missionerna i Tyskland och Skandinavien och det tidigare kommunalrådet för Göteborg samt fackföreningsledaren på SKF, Göran Johansson. Minnesplattan är placerad i entrén till S:t Josefs kapell, är skriven på två språk och lyder som följer:

La piccola communitá cristiana
di san Giuseppe
nata 60 anni fa,
oggi divenuta una Chiesa di popoli,
riconoscente, loda il Signore

S:t Josefs lilla italienska kristna församling
grundad för 60 år sedan
har idag blivit en kyrka för alla folk
Gud till pris och ära

1949 – 2009

Anledningen att Göran Johansson närvarade vid ceremonin var genom hans tid på SKF som fackbas där. Han utryckte ett intresse kring de italienska arbetarnas öden.

Målsättningen nu för den italienska missionen är försöka komma igång med nya aktiviteter samt försöka söka upp dem som de har förlorat. Den tredje generationens italienare, många av dem ungdomar, saknas numera i den italienska missionen.[70]

2.2.3 Delsammanfattning

Många av de italienare som kom till Sverige var katoliker, de kom därför att tillhöra Göteborgs katolska församling. Kristus Konungens kyrka, *Hedendomen* vitsig kallad i Göteborgsmun p.g.a. läget vid Heden, blev deras församlingskyrka. Församlingen var den andra katolska församlingen i Sverige efter reformationen. Redan 1948 kommer don P Damiani, den första italienska prästen, till kolonin. Den italienska missionen som startar året efter kommer att bli Sveriges första nationella mission. Under missionens första år har man i en av barackerna, *La Baracca Rossa,* ett tillfälligt kapell för firandet av mässan. Det blir n mer permanent lösning av kapell när man sammanfogade två baracker. Missionen får under p A Paolinis ledning ett permanent kapell på Korpralsgatan 2, helgat till den helige Josef. S:t Josef är arbetarnas skyddshelgon, en påminnelse för de män och kvinnor som kom till Sverige för att arbeta. Efter en brand har numera missionen och S:t Josefs kapell äntligen kommit hem, till en av barackerna från *lilla Milano.* Numera ägs *S:t Josefs kapell* av *Kristus Konungens församling* genom att de köpte baracken. I entrén till kapellet finns en minnestavla över den italienska missionens 60-år jubileum (2009). Denna tavla installerades högtidligt av den katolske biskopen Anders Arborelius under en festmässa i kapellet. Närvarande fanns förutom den italienska missionens medlemmar, den nyinstallerade italienske prästen, Göran Johansson (tidigare kommunalråd och gammal fackbas på SKF) samt föreståndaren för den Italienska missionen i Skandinavien och Tyskland och församlingsbor.

2.3 Italienarna och maten

2.3.1 Pizzeriorna

Under 1970-talet kom det Göteborgska restauranglivet att utvecklas mycket tack vare den italienska invandringen. Flera av de italienska arbetskraftsinvandrarna eller deras barn kom att efter ett tag lämna sina arbeten på SKF. De valde att lämna den svenska industrin för att bli egenföretagare eller arbeta i italienska företag. Många av de nyblivna företagen kom att starta inom restaurangbranschen. Göteborgs restaurangbransch kom att få en ny och mer internationaliserad genre. Det dröjer inte länge innan Göteborg har utökats med italienska

[70] *Katolskt magasin,* nr 12 2013

restauranger och pizzerior. Den första pizzerian i Göteborg var *La Pizza.* Den följdes snart av flera andra. Det var *La Gondola, Marco Polo, La Vacca, Adriatic* (i Mölndal), *Il Vagabondo* Det utmärkande för dem var deras italienskklingande namn, italienska mat och italienska personal. Dock hade inte alla restauranger italienska namn utan även *Bordet* (i Angered) drevs av ättlingar till SKF-arbetarna. Hur många tusen eller miljoner pizzor som har behandlats av de tidigare industriarbetarnas händer är svårt att sammanställa, men många är det. En av de mest populära pizzabagarna på *La Vacca* berättar att han bara under en lunch kunde göra ungefär 120 pizzor, under en dag blev det ungefär 700 pizzor. Arbetet inom restaurangnäringen var tuff, med långa och många arbetsdagar. Ändå önskade de inte återvända till de ensidiga, bullriga och isolerade jobben på SKF. Några av fördelarna med att få arbeta inom restaurangrörelsen var att deras arbeten var mer fria, mindre bullriga och definitivt mer sociala. Det fanns ett behov att på ett naturligt sätt få träffa och prata med människor. Men det finns ingen önskan hos dem att deras barn skulle ärva företagen, eller fortsätta med deras yrkesval. Det fanns och finns en tydlig önskan om att deras barn skulle utbilda sig och få välavlönade arbeten. Något som man kan konstatera att för många har det blivit så.[71]

2.3.2 SKF:s italienska restaurang

Då det för SKF var viktigt att den italienska gruppen skulle trivas genom att få behålla sina traditioner kom man att 1948 att starta en separat matsal. I matsalen serverades italienska specialiteter, man hade italienska kockar och betjäning. Denna matsal upprätthölls fram till 1953. Då hade italienarna förändrat sin mathållning eller bildat egna hushåll. Då blev restaurangen istället en lokal för bordtennis. 1965 var det dags för en nyexpansion av *Milano* och det blev en mer blandad internationell prägel på dess invånare. Det krävde en ny fräsch restaurang som även hade tillgång till en samlingslokal, det var många ungkarlar som skulle bo i kolonin. Guerrino Rambaldi kom att driva restaurangen parallellt med sin livsmedelsbutik. De hade två italienska kockar, Andrea Dapas samt Maria Rigamonti som skötte matlagningen.[72]

---

71 Intervjumaterial från *La Casa degli Italiani*

72 Beckholmen, s. 402 - 403

2.3.3 Rambaldis livs

När italienarna kom till Sverige kunde de snabbt konstatera att man inte kunde få tag på olivolja eller vitlök i de svenska livsmedelsaffärerna. Förvånat konstaterade de att detta var något man fick köpa på apoteket, då fick man vitlök i form av pulver.[73]

1951 startade den tidigare SKF-anställde italienaren Guerrino Rambaldi en livsmedelsaffär i Gamlestaden, en affär som skulle täcka den italienska kolonins krav på varor med dofter och smaker från hemlandet Italien. Med tiden kom affären att även utöka sitt sortiment med varor då arbetskraften på SKF kom att komma från flera länder, alla med en längtan efter hemlandets matvaror. Det fanns en period då affären hotades med nedläggning, men då protesterade folk genom att göra en namninsamling. Göran Johansson, kommunalråd i Göteborg, fick motta en lista på ca 2500 namn. Medborgarna i Göteborg ansåg att affären var unik. 1995 övertogs affären av en libanes som drev butiken med dess namn och ursprungssortiment vidare, dock kom utbudet att utökas med varor från fler delar av världen.[74] Sedan två år tillbaka har livsmedelsbutiken bytt ägare och heter numera *Nya Rambaldis livs*. Deras utbud är numera baserat på orientaliska specialiteter. De nuvarande ägarna driver stolt vidare både namn och affärstradition i samma lokaler som den italienske SKF anställde Rambaldi en gång startade i Gamlestaden.[75]

2.3.4 La Baracca Rossa

I Sannegårdshamnen på Hisingen i Göteborg finns det en italiensk restaurang med namnet *La Baracca Rossa*. Restaurangen drivs och ägs av fyra män. Två av delägarna är bröderna Alex och Adam Reggiani, deras farföräldrar kom till Sverige för att arbeta på SKF. Med sig var även brödernas far som växte upp i kolonin Milano. Den tredje delägaren Maurizio är aktiv i *La casa degli italianis* styrelse.

Syftet med restaurangen är att återskapa minnet av den italienska kolonin i Gamlestaden och särskilt då *la Baracca Rossa,* hjärtat i den italienska kolonin. Det är verkligen tydligt på deras hemsida samt sociala medier som Facebook vilket syfte restaurangen har, förutom att leverera förstklassig italiensk mat. Det handlar om att vårda minnet av den italienska arbetskraftinvandringen, det handlar om ett existentiellt men även kommersiellt intresse. Inne i själva restaurangen finns det bilder på den italienska familjen, den italienska kolonin, SKF och Italien. Det är samma budskap ute på webben. Det visar sig att även Adam Reggiani har

---

73 Intervjumaterial, *La casa degli italiani,* 2 februari 2015

74 *Göteborgs-Posten* 7 juli 2005

75 Besök *Nya Rambaldi livs* 2 mars 2015

en av bilderna som hänger på restaurangen tatuerad på sin ena arm, en bild på sin far och farfar. Den egna historian finns ända in på skinnet.[76]

2.3.5 Delsammanfattning

Den italienska mattraditionen är en ytterst levande del av det existentiella historiebruket för de italienare som kommer till SKF. Det börjar med att de har en egen restaurang där de kan få behålla möjligheten till sin egen kosthållning. När italienarna börjar bygga egna hushåll ökar behovet av att få tag på matvaror från det egna landet, då dyker en livsmedelsaffär upp. Därefter får vi ett entreprenöriellt perspektiv när italienarna hellre startar eller tar anställning på pizzerior framför att arbeta på ackord i verkstadsindustrin. Nu sker en direkt påverkan på staden Göteborg. Vi får delvis här en början på något nytt i den svenska restaurangbranschen. Dock tar inte den nya generationen över, på tydlig vägledning av sina föräldrar, i att arbeta i pizzeriabranschen. Men det finns ett undantag i och med *la Baracca Rossa,* som kombinerar sin egna existentiella historia med en kommersiell idé. Åter kan Göteborgarna få chansen till att få ta del av sin egen arbetarhistoria och minnas något så exotiskt som en röd barack i Gamlestaden. Allra tydligast blir det så man blir serverad av en av delägarna Adam, som på sin arm tydligt i en tatuering har ristat in sin historia.

2.4 Italienarna och föreningslivet

2.4.1 La casa degli Italiani

I Göteborg stads stadsdelar förekommer egna varianter på hembygdsföreningar, kamratföreningar, som exempelvis *Gamla Gamlestadspojkar, Gamla Majtöser* som sysselsätter sig med den enskilda människans historia. De flesta av dessa stadsdelsföreningar bildades efter beredskapstiden som ett resultat av den tidens påbjudna militärtjänstgöring. Soldaterna ville behålla kamratskapet efter kriget och har därför utvecklat verksamheter med musealt arbete, föredrag och fester inom ramen för sin lokala identitet.[77]

La casa degli Italiani eller som vi säger på svenska, *Den italienska klubben*, eller *italienska föreningen,* har på sätt och vis sitt ursprung ibland barackerna i *Milano.* Där hade italienarna sin naturliga umgängesform då de bodde tillsammans. Deras röda barack, *La Baracca Rossa* var en naturlig mötesplats för deras umgängen. Men när barackläget går mot sitt slut under 60-talet, samt att många av italienarna hade flyttat ut från *Milano* till vanliga lägenheter och

[76] Besök på *la baracca rossa,* 23 februari 2015

[77] Anders Hilmersson, *Världens bästa Göteborg,* Göteborg: Tukan förlag 2014, s. 104

även bildat familj, ökar behovet av en plats att träffas på. Enligt Benedetto Salvemini så grundlades idéerna till Italienska *klubben* 1962 av femtontalet italienare, varav han och hans fru ingick, som saknade ett naturligt sätt att umgås med sina landsmän. De önskade ha en egen förening, precis som andra har en förening för att umgås. Genom att Benedetto Salvemini hade goda kontakter med den italienska konsuln och det italienska konsulatet började de där. De berättade att de önskade starta en italiensk förening och behövde hjälp med att förmedla ut denna information till sina landsmän. Konsulatet hade adresserna så inbjudningar kunde gå ut samtliga italienare om en träff i *Folkets hus* i Sävedalen. Denna träff genomfördes en lördag, där de italienska kvinnorna lagade mat, de drack vin och umgicks med varandra. Det var även musikalisk underhållning, som Benedetto Salvemini tillsammans med musikaliska kamrater stod för.[78] Genom att ha denna form av tillställningar lyckades man samla ihop medel för att kunna grundlägga en förening. När det gäller föreningens formella grundläggande kan man även finna andra årtal som gör sig gällande för att vara startåret. Enligt den italienska klubbens egen hemsida[79] finner man årtalet 1964 som starten samt att de var 7 personer som startade föreningen. I det samlade tidningsurklippsarkivet som föreningen har finner man dokument som anger föreningens statuter samt att föreningens formellt startade 1 oktober 1969.[80] I vilket fall som helst kan vi konstatera att den stora italienska gruppen hade ett behov av att få ha en förening med egna lokaler att samlas i, särskilt med tanke på att de var spridda över stora delar av staden. I augusti 1970 startar de i egna lokaler på Södra Hamngatan 61, mittemot Drottningtorget och centralstationen. I lokalerna finns det en samlingslokal, kafé, bibliotek och ett lekrum för barn. På egen hand rustade de upp lokalerna, de lyckades få möbler genom den italienska utställningen på *Svenska mässan*. Från början, precis som i de flesta föreningar, byggde det mesta på frivillighetsinsatser och privata donationer och gåvor. Tanken var också vid starten att söka ekonomiska medel från den italienska staten samt även från Göteborgs fritidsnämnd. Italienska föreningens första ordförande kom Vittorio Sartori att bli. Syftet med föreningen vid starten var alltså att samla den italienska kolonin som fanns i Göteborg, men även att skapa möjligheter till att kunna hjälpa varandra på olika vis, exempelvis i samband med kontakter med svenska myndigheter eller att upplysa om förändringar i samhället. Det kan även vara så vardagliga saker som att hjälpa de italienska kvinnorna med att handla i de svenska affärerna. Lokalerna fanns i ett hus som hade ett förutbestämt rivningsbeslut över sig, vetskapen för föreningen var att det

78 Intervju med Benedetto Salvemini, 16 februari 2015
79 http://clubitalianogoteborg.blogspot.se, hämtat 2015-05-02
80 Statuto *La Casa degli Italiani,* 1 oktober 1969

handlade om ungefär 5 år.[81] I lokalerna hade föreningen även utskänkningstillstånd för rusdrycker, troligtvis ett arv allt sedan tiden i *La Baracca Rossa*.[82]

Efter några år kom den italienska föreningen alltså att få flytta då deras fastighet skulle rivas. En flytt som då gick en bit längre bort från de ursprungliga lokalerna, till Bältgatan i kvarteret Stampen. Efter ett antal år i de nya och större lokalerna kom man att åter flytta, denna gång för att fastighetsinflationen gör att lokalkostnaderna ökar.[83] Genom att man söker sig från centrum kan man säga att man återvänder till sina rötter i Gamlestaden. De nya lokalerna denna gång kommer att vara i anslutning till Gamlestadens fabriker. Efter ytterligare en flytt, vilken mer eller mindre sker rakt över gatan, är man i sina nuvarande lokaler på Gamlestadsvägen 1. Där har man nu befunnit sig i ca 13 år.[84]

De stora lokalerna präglas av det italienska arvet, tavlor och planscher som påminner om det gamla hemlandet Italien. Det finns ett kombinerat café och restaurangdel, med fullständiga rättigheter. Därutöver finns det även möjlighet till att utöva sällskapsspel, spela italiensk och vanlig biljard, musicera samt även titta på italiensk TV, mestadels blir det nog i det sammanhanget italiensk ligafotboll. Det finns även ett bibliotek med italiensk litteratur samt ett arkiv över föreningens historia. I stora urklippsböcker hittar man tidningsurklipp som på olika sätt berör det italienska sammanhanget samt den katolska kyrkan. Det finns även fotoalbum som dokumenterar olika former av festligheter i föreningen. När man kliver innanför dörrarna till lokalerna förflyttas man till någonstans i Italien, språket som mestadels pratas är i första hand italienska. På dagtid domineras umgänget av de äldre samt arbetspensionerade italienarna, många av dem har arbetat på SKF. De yngre och yrkesverksamma medlemmarna kommer i anslutning till att deras arbeten är slut för dagen alternativt under helgdagarna. Det är inte lika vanligt med att andra och tredje generationens ättlingar utnyttjar lokalerna. Det verkar mer vara en plats för i första hand den första generationen av invandrande italienare, oavsett när de har kommit till Sverige. Ju mer man blir inlemmad i det svenska samhället ju mindre verkar behovet vara av denna form av verksamhet. Ser man verksamheten i rollen som en motsvarande traditionell svensk landsbygds hembygdsförening, kan man troligen även där se en motsvarande

81 *Göteborgs-Posten* 29 juni 1970

82 Länststyrelsen Göteborgs och Bohus län, Förvaltningsavdelningen, *Förnyat bevis för utskänkningstillstånd,* 15 juli 1971

83 http://clubitalianogoteborg.blogspot.se/p/il-club.html, hämtat 2015-05-02

84 Intervju med Benedetto Salvemini, 16 februari 2015

generationsfrekvens i aktivt deltagande. Man bör se den italienska föreningen som en hembygdsförening som slår vakt om seder och traditioner samt förvaltare av ett arv. Den italienska föreningens brukar sitt minne i en existentiell identifierande form. Denna minneshantering sker i olika former. Denna minneshantering är även möjlig att följa i en digital kontext, då de som förening är aktiva på webben med en egen hemsida samt att de även finns på sociala medier i form av Facebook. Budskapet som förmedlas på dessa sidor är viljan att skapa en italiensk hemvist.

2.4.2 G.S.I Fadini

När den italienska gruppen anlände till Sverige följde det stora intresset för fotboll med till det nya landet. De började med att spela matcher där de ogifta bildade lag mot de gifta. Italienarna hade ingen möjlighet att kunna bli medlemmar av Göteborgs fotbollsföreningar, utan de var hänvisade till att spela i Korpen. Om man valde att ha med SKF i sitt namn kunde man få bidrag från företaget, något som inte intresserade de italienska männen. Namnet skulle höra samman med deras egen identitet, med tanke på deras koppling till den norditalienska staden Turin kom tankarna att hamna hos Torino. I Turin finns det två rivaliserande lag, Torino samt Juventus. För att hedra minnet av flygolyckan 1949 då hela Torinos lag dog på väg hem efter en uppvisningsmatch mot Benfica, Lissabons storlag. Laget kom att dra lott om vem av spelarna från det förolyckade laget som skulle få ge namn åt italienska kolonins fotbollslag. Lotten kom att falla på Rubens Fadinis namn. Klubben startade som S.G.I Fadini 1949. Mellan 1949 – 1959 kom G.S.I Fadini att spela i Korpen. Därefter kom de in i Göteborgsalliansens seriesystem. När klubben var som störst organiserade de inte bara fotboll utan även handboll. De hade allt från ungdoms- till seniorverksamhet i föreningen.

Klubben hade sina egna klubblokaler i Medborgarhuset i Gamlestaden. Klubben kom att bli aktivt, med olika former av föreningsarrangemang. Det fanns inga krav på att man måste vara italienare för att få tillhöra och delta i klubben. Det som krävdes var, precis som med alla föreningar, en personlig insats från dem som var aktiva i föreningen. Till slut blev det ohållbart med att driva föreningen, då alla kostnader kom att bli betungande för föreningen. Så, 1983 kom föreningen att läggas ner och en nästan 40-årig epok var till ända. Namnet kommer för alltid att vara skyddat för en nystart.[85]

[85] Intervju med Claudio Fantini, 16 februari 2015

2.4.3 SIOS

När de italienska arbetskraftsinvandrarna blir äldre dyker det upp nya situationer för dem. Någonstans kommer ett behov att uppdyka som har med deras ålderdom att göra, hur den kommande äldrevården skall komma att se ut. Ennio Barberi, medlem av Regional SIOS Göteborg förtydligar det på följande vis:

> Vi kom till Sverige unga, starka,
> Färdigutbildade och klara att bidra
> till den svenska samhällsutvecklingen.
> Fram till dess hade vi inte kostat den
> svenska staten en krona …jag tycker
> det är rimligt att vi ställer lite motkrav
> - det är inte månen vi begär.[86]

Den italienska föreningen i Göteborg är medlemmar av en italiensk riksorganisation. I sin tur är den föreningen medlemmar av Centrala SIOS (Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige). Denna organisation har funnits i sedan 1972 då de italienska och grekiska riksförbunden och några invandrarföreningar började samarbeta. SIOS arbetar med tre huvuduppgifter: att driva frågor som berör språk-, kultur-, utbildningsfrågor samt minoritetspolitiska frågor, de verkar för att samhället skall präglas av en mångfaldspolitik och de arbetar för att förstärka samarbetet för gemensamma intressefrågor.[87]

Sedan 2001 finns det även en regional avdelning till den centrala organisationen, Regional SIOS i Göteborg i Västra Götalandsregionen, detta då det har funnits ett behov och intresse av att samverka även på lokal och regional nivå. Det är både politiskt och religiöst obundet, med 16 etniska grupper och med över 70 föreningar som omfattar över 16000 medlemmar. Regional SIOS samarbetar med olika organisationer samt institutioner i Göteborgs kommun samt Västra Götalandsregionen.[88] Det råder ett samarbete med ABF Göteborg, vilket bl. a 2011 resulterade i boken *Vi kom för en tid-stannade hela livet. Arbetskraftsinvandrare i Göteborg berättar.* Syftet med boken har varit att skapa ett dokument över vår historia, där invandrarna själva får möjligheten att få berätta sin historia. Även andra institutioner som exempelvis LO facken i Göteborg, IF Metall och Levande Historia har varit delaktiga i

---

86 Larsson, Stefan, *Vi kom för en tid – stannade hela livet. Arbetskraftsinvandrare i Göteborg berättar,* Ödeshög 2011, s. 43

87 *Informationsskrift för SIOS,* 2015

88 *Informationsskrift för Regional-SIOS Göteborg,* 2015

samarbetet. I boken får man bl. a ta del av två italienska öden som på olika sätt kom att hamna i Sverige och SKF. Ennio Barberis som kom till SKF 1964 från Torino samt Gilberto Salvini som kom från byn Pont Canavese utanför Turin med sin mor 1956. Gilbertos pappa hade kommit redan 1952 till SKF. I boken får man ta del av deras egna berättelser och upplevelser av det nya landet, med deras egna ord.[89] Det finns ett tydligt uppdrag för organisationen Regional SIOS, vilket man kan läsa i ett av deras trycksaker:

> Regional SIOS verkar för ett mångkulturellt, demokratiskt, jämlikt och rättvist samhälle för alla bosatta i Sverige…
> … Dessutom bedriver vi opinion för att uppnå en bättre delaktighet i samhället för personer med invandrarbakgrund.
> Vi verkar för utveckling av det egna språket, bevarande av den egna kulturen, aktivt deltagande i demokratiprocessen, arbeta med ungdoms- och äldrefrågor samt aktivt arbeta med jämställdhetsfrågor. Vi arbetar också med att invandrarna skall ta del av den svenska kulturen och andra kulturer som finns i Sverige.[90]

I samband med ett av Regional SIOS gemensamma möten upplevde man att de äldre invandrarorganisationerna, särskilt de som tillhörde arbetskraftsinvandrargruppen har haft en längre erfarenhetshistoria av sitt nya hemland. De kunde även konstatera att de aldrig har ställt krav, de var för snälla och de fick arbeten.[91]

2.4.4 Delsammanfattning

Den italienska gruppen har tydligt bestämt sig för att våga organisera sig för att vårda sin italienska identitet. De har även tidigt insett att detta är något som kräver en egen personlig insats. Intrycken man får att de inte har förväntat sig något från samhället utan de har stadigt arbetat för att kunna skapa sitt egna sammanhang. Särskilt viktigt verkar det vara för den första generationen, de efterkommande generationerna verkar mer sugas upp i det svenska samhället. Att få ha en egen hembygdsförening, där man kan få vara sig själv fullt ut, prata sitt eget språk och umgås med likasinnade är så oerhört viktigt för den egna identiteten. Särskilt då man befinner sig i främmande land. Att få vårda och utöva sina italienska traditioner har varit viktigt i den italienska gruppen. De gamla, ursprungliga medlemmarna

89 Larsson, ibid
90 *Informationsskrift för Regional-SIOS Göteborg,* 2015
91 Besök på Regional SIOS möte, Serbiska föreningen Sindjelic, Gamlestaden, 14 mars 2015

blandas med de nyanlända, gamla och unga. Kanske än mer viktigt är att den första gruppen historia fortsätter att bevaras inne i deras egna lokaler. Det finns annars en stor risk att den tidigare historien kan komma att försvinna in i väggarna. Det krävs att någon fortsätter att berätta historien. De gamla kommer att behöva få stödet i sin ålderdom att få fortsätta att bevara sin identitet i form av äldreboende med möjligheter till det egna språket, maten och andra kulturbevarande traditioner. Att bli än mer alienerad i slutet av sitt liv, då man på något sätt skall få en lugn och värdig avslutning borde inte få vara ett för stort pris för ett land som Sverige.

För att kunna skapa en förutsättning för sitt egna existentiella sammanhang krävs även att man skapar samarbeten, samarbeten som SIOS som kan fungera som både en brygga in i samhället men även som en bro mellan olika nationella invandrande grupper. Grupperna inom SIOS har många gemensamma frågeställningar som genom att man går samman skapar större möjligheter till en debatt.

2.5 Italienarnas bidrag till Göteborgs kulturliv

2.5.1 Operasångaren, musikläraren och festivalarrangören Benedetto Salvemini

Om man en vanlig fredag eftermiddag kliver in på *La casa degli Italiani,* i Gamlestaden, ett stenkast från *Gamlestadens fabriker* kan man medan man avnjuter en äkta italiensk espresso även få njuta av italiensk sångarglädje, ofta ackompanjerat av piano. Förundrat kommer man i skönsången höra ljudet av en dånande tenorstämma, kanske i samband med ett stycke av *Puccini.* Då kommer man att än mer förvånat se en äldre gentleman luta sig mot pianot medan hans klassiskt skolade operastämma fyller lokalen. När du förvånat ser dig omkring i lokalen kan man konstatera att det för övriga närvarande verkar vara något helt naturligt. Tillsammans med sina italienska vänner sjunger denne Göteborgs egna *Pavarotti* klassiska italienska sånger och stycken ur operor.[92] Tack vare sitt yrke har han haft möjligheten att få delge sina tankar, som i nedanstående tidningsintervju:

> Jag minns att jag beundrade de invandrare som kom hit och var 50, 60 år gamla och att de stod ut med klimatet och maten. Själv var jag ung och trodde på framtiden.[93]

[92] Besök på *La Casa degli Italiani,* 24 april 2015
[93] *Partille Tidning,* 10 april 2012

I Lido de Jesolo utanför Venedig, pågår varje år en musikfestival för svenska blåsorkestrar. Festivalen har arrangerats 24 gånger (2014) och den grundades av operasångaren Benedetto Salvemini. Han anlände till Sverige 1955 från Trieste tack vare en vinst i en regional tävling för lovande operasångare.[94] Benedetto Salvemini hade redan vi 15 års ålder en lovande sångröst, något som uppmärksammades av en tenor i hemlandet. Denna operasångare kom att offra en del av sin egen tid hos en sångpedagog för att få skola sin röst, han fick en kvart av dennes en timmes lektion. Sångpedagogen blev förtjust i Benedetto Salveminis röst så han kom att få ännu mera tid för att öva. Förmågan att läsa noter hade han tack vare att han spelade trumpet i Triestes kommunala blåsorkester. Han var 19 år gammal när han vann den regionala tävlingen för operasångare, att han kom till Sverige och Göteborg berodde en hel del på att hans bror arbetade på SKF. Benedetto kom att bo hos sin bror i barackerna i *Milano.*[95] Tråkigt nog var Sverige inte ett land som var utvecklat inom opera, utan Benedetto Salvemini fick ta de sångaruppdrag som fanns. Han kom bl. a att sjunga på restaurang *Heden,* något som kunde resultera i lite lön samt mat. I samband med ett sångtillfälle kom polisen vilket resulterade till att han var tvungen att skaffa sig ett industrijobb som försörjning om han ville behålla sitt uppehållstillstånd. Sverige hade inget behov av *operasångare utan metallarbetare.*[96] Liksom sina italienska landsmän kom Benedetto Salvemini då att hamna på SKF, där kom han att arbeta i 2 månader innan han återvände till Italien. Den 21-årige Benedetto kom snabbt att sakna friheten i Sverige och återvände till Göteborg, för att arbeta på SAAB som fräsare. Han ger inte upp sin operadröm, han arbetar på dagarna och tar sånglektioner hos en pedagog på kvällarna. Han börjar i kören på Stora teatern, där fick de bl. a tallektioner då *Storan* hade mycket operetter på sin repertoar, vilket innebär att det är en hel del tal under föreställningarna.[97] Han debuterar som solist 1966 i *La Boheme,* på svenska. Ett språk som enligt Benedetto Salvemini inte är gjort för opera. Hans karriär fortsätter med att han även sjunger i *Hylands hörna* 1966. Han konstaterar torrt att ”Jag blev berömd, men det var ju inte opera jag fick sjunga”.[98]

Efter en hård löneförhandling slutar Benedetto Salvemini på Stora teatern och börjar ett tufft kringflackande turnéliv ute i Sverige. Något som i längden inte är hållbart då man har en

94 *Partille Tidning,* 10 april 2012
95 Intervju med Benedetto Salvemini, 16 februari 2015
96 *Partille Tidning,* 10 april 2012
97 Intervju med Benedetto Salvemini, 16 februari 201
98 *Partille Tidning,* 10 april 2012

familj[99]. Benedetto var gift sig med sin stora svenska kärlek Yvonne. Benedetto kom att börja arbeta som frilansande operasångare och musiklärare på Hjällboskolan, ute i Angered. Där kom han att starta en kör som reste till Italien varje år. För att få ihop pengar till denna aktivitet arrangerade Benedetto konserter varje höst och vår, konserterna genomfördes tillsammans med hans kollegor på Storan. Denna aktivitet var något som uppskattades mycket och många människor kom för att lyssna.[100] Hans tankar och åsikter kom att som i nedanstående citat från Göteborgs-Posten att belysa hans kamp för en allmän scen.

> Scener som den i Hjällboskolan lämpar sig alldeles utmärkt till mindre stycken både i operaform eller teaterform.[101]

Benedetto kom att i Göteborg bli en företrädare för att det finns scener och möjligheter till kulturella aktiviteter ute i förorterna, de flesta skolorna i förorterna har scener som lämpar sig väl för musikaliska arrangemang. Han blir även förkämpe för att det krävs en helt ny musikteaterscen i Göteborg, en som klarar stora uppsättningar.[102] Den 16:e maj 1977 kom Benedetto att för sina insatser att tilldelas Göteborgs stads kulturstipendium, då han inte kunde närvara vid just det datumet kom han att få det redan den 4 maj samma år.[103] Efter 10 år på Hjällboskolan var det dags för Benedetto att läsa in sin lärarbehörighet, efter 1 års pedagogiska studier med 80 % av lönen kom han tack vare en musikkonsulent på Skolöverstyrelsen att hamna på Nygårdsskolan i Hovås. Det dröjde inte länge förrän Benedetto hade igång motsvarande Italienaktivitet som på Hjällboskolan, dock med det undantaget att de reste vart tredje år till Italien. Insamling av medel skedde genom konserter som Benedetto arrangerade varje år. Hans starka personlighet och drivkraft gav honom framgångar men även personliga motgångar. Såhär beskriver han sin relation till sin skolledning.

> genom att jag var en obstinat och rättvise människa, jag var Persona non Grata.[104]

Benedetto Salvemini var och är en person som aktivt uttrycker sina tankar och åsikter kring orättvisor, en person som vågade säga vad han tycker till sin skolledning. Så

---

99 *Partille Tidning,* 10 april 2012
100 Intervju med Benedetto Salvemini, 16 februari 2015
101 *Göteborgs-Posten,* 18 mars 1977
102 *Göteborgs-Posten,* 18 mars 1977
103 *Göteborgs-Posten,* 5 maj 1977
104 Intervju med Benedetto Salvemini, 16 februari 2015

när möjligheten att gå i pension vid 60-års ålder med 80 % av lönen kom, erbjöd skolans rektor Benedetto möjligheten att få gå i pension. Benedetto tvekade inte utan valde då att gå i pension. För att visa sin tacksamhet gentemot Sverige och till sin familj, ville Benedetto skapa en superkonsert. Då tanken bakom konserten var att även instifta ett stipendium, ett Benedetto Salvemini stipendium till den bästa musikeleven i år 9, kom hans kollegor och ungdomssymfonikerna att ställa upp gratis. Biljetterna till konserten som arrangerades i Nygårdsskolans gymnastiksal såldes slut på några timmar, 800-900 personer kom till konserten. Grundplåten till stipendiet kom att bli en summa på 60000 kronor, där stipendiet byggde på räntorna. När ränteläget blev sämre började man ta av summan, då delades det ut 3000 kronor varje år. Kravet för att få stipendiet var att man var bästa musikeleven och att man skulle spela eller sjunga i samband med avslutningen. Tanken var att stipendiet skull delas ut så länge Benedetto Salvemini lever, så den sista utdelningen skedde 2014 och då delades det sista av stipendiet ut. Då var det en summa på 5000 kronor.

> aldrig ett ord, ingenting[105]

Tråkigt nog har Benedetto Salvemini aldrig fått någon form av offentlig uppmärksamhet från skolan och dess rektor i samband med hans insatser och hans instiftade stipendium. Pressen har aldrig på något vis uppmärksammat det hela. Ingen har uttryckt någon form av tacksamhet för att deras barn på Nygårdsskolan har fått denna möjlighet. I samband med Benedetto Salveminis hustru Yvonnes bortgång fick han inget samtal från skolan, något som han även påtalade skolans rektor. De hävdade att de inte läste Göteborgs-Posten, som skäl till denna bristande uppmärksamhet.[106]

Om man idag går in på skolans hemsida[107] kan man konstatera att det inte finns några som helst spår efter det inrättade musikstipendiet eller av Benedetto Salvemini. Det är som om hans berättelse inte skulle ha existerat om han själv inte hade berättat den.

2.5.2 Bröderna Birro

> Jag är född 1972 och växte upp i Lövgärdet, en förort till Göteborg. Mamma är svensk och pappa är italienare. Jag är alltså bräckt vatten.[108]

---

[105] Intervju med Benedetto Salvemini, 16 februari 2015

[106] Intervju med Benedetto Salvemini, 16 februari 2015

[107] www.goteborg.se/wps/portal/enheter/grundskola/nygardsskolan/!ut/p/, hämtad (2015-04-08)

[108] Marcus Birro, *Du är Christer Pettersson du också – Texter från radio, tv och tidningar,* Hässleholm: Prediförlag, 2005, s. 124

Citatet ovan beskriver tydligt hur det är att vara barn till en arbetskraftinvandrande italienare. Brödraparet från Göteborg har inte bara bidragit till den kulturella samt mediala scenen i Göteborg, utan även blivit en del av det svenska kultur-och medielandskapet. De är uppväxta i en av de norra förorterna, Lövgärdet, till Göteborg. Pappa Adriano är italienare som kom till SKF och Göteborg 1967 för att arbeta, medan mamma Eva är svenska. De båda bröderna närde tidigt en längtan till poesin, punken och lusten att få skriva. Tidigt kom brödraparet bli kända som de vilda förortspoeterna. Birros startade även det vilda punk-poesibandet *Christer Pettersons,* bl.a. lyckades de med konststycket att bli portade från Hultsfredsfestivalen på livstid. Litterärt kom de att debutera 1992 tillsammans i den delade poesisamlingen *Det oerhörda/ I den andra världen.*[109] Därefter kom de att leva parallella liv med enskilda projekt fram till våren 2014 då de skulle genomföra en gemensam Tv-dramaproduktion, *Viva Hate*[110], något som slutade i en schism och att brödraparet gick skilda vägar. Projektet kom att slutföras av Peter Birro och visades i SVT december 2014.

Peter Birro, rösten från förorten

Peter Marcello Birro är född i Lövgärdet 1966. Han skrivande utvecklades mycket tack vare en engagerande och uppmuntrande högstadielärare samt Tv-produktionen av August Strindbergs *En dåres försvarstal.* Han ser sig som en *uppkäftig, tyken förortsunge* som för dårarnas talan samt är en ständig följeslagare till August Strindberg. Vilket går att belysa i följande citat, där han även vågar närma sig sitt egna italienskreligiösa arv:

> Jag är katolsk på det sättet att jag tror på den svaga människan[111]

Han kom att tidigt bli politiskt aktiv via *Folkkampanjen mot kärnkraft 1980,* har varit organiserad kommunist och har behållit sitt hjärta till vänster.[112] Tack vare sin italienska bakgrund kom Peter Birro att flytta till sin fars hemland, och Neapel, hamnstad precis som hans hemstad Göteborg. I Italien blandas skrivande med sökandet efter de italienska rötterna.[113] Hans största framgångar har inte varit som romanförfattare utan som manusförfattare. I romanerna *Under bordet* och *Utan nåd* är huvudpersonen *Ludvig Leone* en

---

109 Alex författarlexikon, sökord Peter Birro, 2015-04-18

110 *Viva Hate*, är namnet på ett av den engelske artisten Morriseys album. Definieras som Peter Birros dramaproduktion och handlar om ett rockband öden i Göteborg på 80-talet.

111 Helena Lindblad, ”Jag vill få fram essensen i vad en människa är, själva ”buljongtärningen”. Peter Birro i samtal med Helena Lindblad”, i Stig Björkman, Helena Lindblad, Fredrik Sahlin (red), *Fucking film. Den nya svenska filmen,* Uddevalla 2002, s.44

112 Alex författarlexikon, sökord Peter Birro, 2015-04-18

113 Lena Kjersén Edman, ”Peter Birro” i *Svenska samtidsförfattare 3,* Lund 2003, s.24

svensk-italiensk författare från Göteborg och förorterna, kanske är han delvis författarens alter ego. [114] Peter Birro har kommit att skriva manus, ensam eller i samarbete, till flera framgångsrika produktioner, både för TV och film. Förorten och Göteborg har alltid funnits nära, liksom utanförskapet. Det är som TV-serien *Hammarkullen* förorten blir till en provocerande saga, i vilken Birro låter manuset fyllas av olika motsättningar och kulturella möten. Det italienska arvet uppkommer i TV-sofforna i rollen som krogägare. TV-serien kommer att bli belönad med *Prix Italia*[115] och Birro kommer att jämföras med Dario Fo[116] och får dela på *Ingmar Bergman-priset*[117] tillsammans med TV-seriens regissör Agneta Fagerström-Olsson på Guldbaggegalan 1998, den svenska filmens egen filmgala.[118] I familjefilmen *Bäst i Sverige*, som handlar om den 10-åriga pojken Marcello, lyser det italienska igenom bl. a i en av scenerna där Marcello bär den italienska landslagströjan med Tottis namn, samt inte att förglömma i hans italienska förnamn, samma namn som även Peter Birro själv bär. Enligt Peter Birro är det den mest självbiografiska berättelsen som han har skrivit.[119]

Marcus Birro, ganska svensk men italiensk också

Han hade delar av uppväxten tillbringad i förorten innan han som 12-åring flyttade med familjen in till Göteborgs centrum. Han har en stark poet- och författarambition och skriver för att leva. Han får *Dan Andersson priset*[120] 2007 och har en kontinuerlig utgivning av böcker. Marcus Birros skrivande startar i poesin och den slår följe med romaner. Det Italienska arvet finns med i hans texter men inte som en huvudperson utan som en del av karaktärerna exempelvis i deras namn eller som en del av platser och miljöer i berättelsernas

---

114 Alex författarlexikon, sökord Peter Birro, 2015-04-18

115 Ett internationellt radio- och TV-pris, har funnits sedan 1948 och delas ut i flera programkategorier. Nationalencyklopedin, Prix Italia, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/prix-italia, hämtad 2015-04-21

116 Italienaren Dario Fo är född 1926 och är skådespelare, dramatiker och nobelpristagare i litteratur 1997. Han är sen mitten av 60-talet en förgrundsfigur för den västeuropeiska politiska teatern. Han har varit inspirerande för fria teatergrupper i bl.a. Sverige. *En bärande tanke bakom Fos verk är att skrattet leder till politisk insikt om samhälleliga förhållanden*. Nationalencyklopedin, Dario Fo, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dario-fo, hämtad 2015-04-21

117 Tanken med Ingmar Bergman-priset var att hedra insatser som inte kommer ifråga i samband med Guldbaggen. Det delades ut 1978-2006. Ingmar Bergman och Svenska Filminstitutets verkställande direktör var juryn. Svenska Filminstitutet, *Svensk filmdatabas,* http://www.sfi.se/sv/svensk-filmdatabas/guldbaggelistan/Historik1/Kjell-Furberg/ (2015-04-21)

118 *Svenska samtidsförfattare 3,* s.20-21

119 Björkman, Lindblad och Sahlin, s.37-44

120 Dan Andersson-priset delas ut av Dan Andersson Sällskapet till diktare och författare som i sina verk är närbesläktade med Dan Anderssons verk. *Andan i dessa eller till person eller personer som förtjänstfullt bidragit till att skapa kunskap och förståelse för Dan Anderssons liv och författargärning*. Dan Andersson Sällskapet och muséet, http://danandersson.org/dan_andersson-sallskapet_och_museet.html (2015-04-21)

handlingar eller scenerier. Kopplingen till SKF och italienarna är allra tydligast i följande citat:

> Både Leos och Angelos pappa var från Italien. Renato, Leos far kom till Sverige 1962, och två år senare kom Demitrio, Angelos far. De arbetade båda två på SKF och bodde i baracker i Gamlestaden. De kände till varandra men umgicks inte. Renato lärde sin son italienska, medan Demitrios lät bli.[121]

Marcus Birro kommer även att få en medial karriär genom radio och TV. Han kommer i rollen som sportjournalist att skriva om den italienska fotbollen. Marcus Birro vinner priser för sitt skrivande om den italienska fotbollen. Han är den italienska fotbollens, Serie A (den italienska ligan):s och *Gli Azurris (*det italienska landslagets) förkämpe i Sverige, något som lyfts fram i TV, på webben och i svenska kvällstidningar. Han prisas för sina skrivande insatser kring den italienska fotbollen. Han får *Guldskölden* 2008 av Svenska Fans som den bästa sportkrönikören i Sverige och även för att ha Sveriges bästa sportblogg, framröstad av de svenska läsarna. För sin fotbollsblogg hos Expressen vinner han Aftonbladets pris, *Det stora bloggpriset,* även här framröstat av läsarna.[122] Denna kärlek till fotbollen resulterar även i att han skriver sin första ungdomsbok, *Calcio Amore: drömmen,* som utkommer 2013. Den kommer att vara en del av en serie böcker för ungdomar om den svenske pojken Daniel som får chansen att bli uttagen till ett internationellt träningsläger för AS Roma[123]

2.5.3 Delsammanfattning

Att minnas och att inte minnas sin historia är en fråga väl värd att besvara. Oavsett inom vilket yrke du befinner dig bär du med dig ditt arv, frågan är snarare vad du gör med det. Benedetto Salvemini är operasångaren från Italien, som hamnar i Sverige genom att hans bror redan är här för att arbeta på SKF. Han bor med sin bror i en barack i *Milano* och även han hamnar på SKF då Sverige önskar verkstadsarbetare framför operasångare. Trots detta blir Benedetto Salvemini en firad operasångare i Göteborg, han väljer att bli en hårt arbetande kulturarbetare och förmedlar sin passion för operan, gärna ute i förorten och bland skolelever. Han avslutar sin karriär grandiost med ett musikstipendium till sin tidigare arbetsplats. Tråkigt nog kan man konstatera att Nygårdsskolan utsatt honom för en minnesmissbruk, då

---

121 Birro, 2001, s.22

122 Marcus Birro, *Släng alla kartor. Memoarer mitt i livet 1992-2012,* Stockholm:Damm förlag, 2012, s. 276-277.

123 Alex författarlexikon, sökord Marcus Birro, 2015-04-26

man inte någonstans har uppmärksammat hans insats. Snarare kan man uppfatta det som att man kan ha velat tiga ihjäl det hela.

Bröderna Birro har aldrig på något vis förnekat sitt italienska arv, som också härstammar från *Milano* och SKF:s baracker. Det italienska arvet speglas i deras konstnärliga arbeten, allra tydligast finns det hos lillebrodern Marcus. Det intressanta är att de blir även ambassadörer för sin italienska bakgrund på det nationella planet. Med passion och poesi förmedlas stoltheten över sitt italienska arv, den italienska fotbollen och det italienska landskapet. Peter Birro blir en hyllad förortens profet. Det italienska temat verkar vara mest återkommande i Marcus Birros texter, det finns där, inte alltid direkt men som en förklaring eller fördjupning av hans karaktärer. Marcus Birro återkommer gärna till sin egen bakgrund som barn till en av de arbetskraftsinvandrande italienarna på 1960-talet. Det finns en stolthet och en glädje över det italienska arvet. Det påminner mycket om en kärleksrelation. Marcus Birro tillför med sina romaner, dikter och krönikor att Göteborgs historia får ett vidgat perspektiv, när han berättar italienarnas historia, de som bodde i baracker och arbetade på SKF. Han berättar inte bara det, utan även hur det är att vara barn till dem, att någonstans ha tilldelats ett arv utanför det land och stad man har växt upp i. Kanske finns det delvis med någon form av alienation. Utan dessa tre mäns förmedling av det italienska, över att vara italienare, även i andra generationen, skulle deras berättelser inte existera. Det ligger även i individens frihet att vilja berätta, något som dessa tre män inte är rädda för att göra. Det handlar om ett tydligt existentiellt intresse, men även ett kommersiellt då de har valt att leva på att berätta sina historier, gärna med en självbiografisk touch. De blir berättare av Göteborgs mindre kända historia, de arbetskraftinvandrande italienarnas.

2.6 Göteborg minns sina italienska arbetare

2.6.3 SKF minns sina italienare

I samband med att SKF firar sitt 100-årsjubileum 2007 ges boken *SKF-världsföretaget. 1907-2007.* Ekonomisk historikerna Martin Fritz och Birgit Karlsson fick uppdraget att skriva boken om SKF:s 100 åriga historia. De fick efter egen bedömning välja infallsvinklar och vad som skulle undersökas. Deras val föll på att *föra analytiska resonemang kring SKF och dess roll i samhällsutvecklingen.*[124]

[124] Fritz & Karlsson, s. 7

I läsandet av jubileumsboken kan man kronologiskt följa SKF:s historia från starten fram till modern tid av idag. Boken är diger med sina 399 sidor och väl illustrerad med bilder. Sidorna 178-179 ägnas åt arbetskraftsinvandringen, författarna beskriver att den utländska, då särskilt arbetarna från Estland och Italien, kom att spela stor roll för SKF. Därefter beskriver man kort barackläger Milano och hur man rekryterade arbetskraft från 1947 – 1960-talet. Enligt författarna ansågs integrationen av de utländska arbetarna ha skett relativt smärtfritt, det var en viss form av irritation i samband med SKF:s bostadssubventioner. Av bokens hela bildmaterial finns det inga bilder på den italienska arbetskraften, deras förläggning. Det finns bilder från produktionen, men inte den som beskriver arbetskraftinvandringen.

I samband med ett besök på SKF kunde man konstatera att namnet Milano fortfarande finns kvar som ett namn i folkmun över det område, numera idrottsanläggning, som var ett barackläger. Milano finns kvar som namn i minnet hos SKF, frågan är dock hur det bevaras. I deras museum, som finns i Sävenäs herrgårds ena flygel, ett av de landerier som finns inne på SKF, ägnas mycket utrymme åt kullagret, SKF och dess skapare. Museet ingår i SKF:s besöksverksamhet, något som kan användas i samband med skolbesök och andra former av besök. De anställda på SKF verkade inte nyttja dess verksamhet allt för frekvent. På museets övervåning finns det en utställning som visar på fackets historia, samt en skärmvägg som behandlar invandrarna på SKF. Det var en A3-text som hade rubriken, Invandrarna, samt 5 fotografier. Bilderna hade en kortare bildtext som kunde en liten vink om att det var från den italienska förläggningen. Texten nämner bara ordet Italien, när det gäller denna stora grupp av arbetskraft på SKF.[125]

2.6.1 Verkstadsklubben minns sina Italienska arbetskamrater

1982 firade Metalls verkstadsklubb, avdelning 41, sitt 75-års jubileum. De kom att låta uppdraget för denna digra uppgift hamna hos journalisten Kuno Beckholmen. Kuno Beckholmen hör hemma inom arbetarpressen och uppgiften vara att skildra det fackliga livet på SKF under 75 år. Klubbstyrelsen ställde en redaktionskommitté till författarens hjälp, i vilken bl. a Göteborgs starke man Göran Johansson kom att ingå. Göran Johansson har ett förflutet som arbetare och fackombud på SKF. Denna kommitté´ uppmanade ett antal personer att skriva om livet på SKF. Resultatet kom att bli *Vi på Kulan 1907 – 1982.* Vi på Kulan är även namnet på deras fackliga medlemstidning.[126]

[125] Besök på SKF Museum, Huvudkontor i Göteborg, 2 mars 2015
[126] Beckholmen, s. 9-10

Av bokens samtliga448 sidor ägnas sidorna 399-406 under rubriken, *42 procent kom utifrån*, åt arbetskraftinvandringen. Sidorna 403 – 404 ägnas särskilt åt den italienska gruppen. Fokus ligger på att beskriva den italienska kolonin, *Milano,* samt att den italienska gruppen fick rätten att behålla sina vanor och traditioner, något som enligt denna bok SKF ansåg som viktigt som en trivselfaktor. I texten nämner man även den italienska restaurangen och det katolska kapellet. Man nämner även SKF:s övertagande av den italienska kullagerfabriken RIV, då 1964-65 300 italienare anställdes. Nu förs även en diskussion om behovet av utbildning i svenska samt acklimatiseringsproblem. Av samtliga bilder i boken finns det ingen som ägnas åt den italienska arbetskraften eller barackbyn Milano.

Men hur upplever italienarna själva, efter mängder av arbetsår, hur de har behandlats genom åren?

> Varför det inte finns några minnestavlor över oss?
> Jo, av den enkla anledningen att enligt svenskarna skall vi vara tacksamma över att de har gett oss arbete.[127]

Svaret är tydligt, rollerna är definierade. De upplever att deras insats av Sverige inte är en insats utan en förmån, som de har allt att tacka för.
Om man analyserar och läser igenom *Göteborgs gatunamn 1621-2000* av Greta Baum kan man konstatera att den italienska gruppen helt lyser med sin frånvaro. Det finns ingen antydan till att Göteborgs stad skulle skänkt någon gata ett minne kring den italienska invandringen. Trots att staden Göteborg är en från början invandrarstad.

2.6.1 Göteborgs stadsmuseum

Efter att ha gjort en genomgång av Göteborgs stadsmuseum utställningsytor kan man konstatera att det inte finns någonting som berör den italienska arbetskraftinvandringen. Det finns inget som kan påminna om att det har skett en arbetskraftinvandring. Ändå kan man följa stadens historiska utveckling ända fram till modern tid. Varför är svårt att veta, men troligtvis är det en form av tystnad kring denna grupp i stadens offentliga rum. Det råder någon form av tystnad i frågan.[128]

---

127 Intervjumaterial från *la casa degli italiani* 2 februari 2015

128 Besök på Göteborgs stadsmuseum, 26 mars 2015

2.6.2 Medborgarhuset i Gamlestaden

Här i stadsdelens egna lilla medborgarhus finns det bibliotek och andra offentliga lokaler. På väggarna finns det fotografier som påminner om stadsdelens och världsföretaget SKF:s historia. Men det finns inget som påminner om den italienska kolonin i stadsdelen eller de italienska arbetskraftsinvandrarna. Det råder även här en tystnad över deras historia trots att detta hus huserade deras idrottsförening G.S.I Fadini i många år.

2.6.3 Gamlestaden minns sina Italienare

Fritidsrådet i Gamlestaden tog ett initiativ till att i samarbete med föreningarna Gamle Gamlestadsflickor samt Gamla Gamlestadspojkar ge ut boken, *Rösten från Gamlestaden.* Gösta Carlsson fick uppdraget att skriva boken. Boken som är på 175 sidor innehåller en hel del lokalhistoriska berättelser, mycket med anekdotisk karaktär. Syftet med boken är att den skulle vara ett bidrag till diskussionen om hur framtiden för stadsdelen skulle se ut. Boken utkom 1981, så den är redan i sig själv ett historiskt dokument över en tid som varit. I boken ägnas sidorna 120 -122 åt den italienska kolonin. Rubriken för kapitlet är *Italienare först bland invandrarna,* det är en intervju med G.S.I Fadinis starke man Claudio Fantini, en av de första som kom till kolonin. Det finns två bilder, en på Claudio och en från kolonin.
Här får den italienska bli delvis bli en del av Gamlestadens historia, de göms inte undan utan får vara en del av stadsdelens historia.

2.6.4 Delsammanfattning

Att arbetskraftinvandrande Italienare får vara en del av en stads historia verkar inte vara en självklarhet. De offentliga institutionerna gör inga tydliga insatser för att minnas den italienska gruppen. Minnet av italienarna och deras koloni lever inte kvar i stadens offentliga historia. Det finns en risk att deras insats för världsföretaget SKF och indirekt Göteborg inte kommer att minnas alls. Tendensen i när man både analyserar dessa båda minnesskrifter över företaget och dess fackförening är att den italienska gruppens minne vårdas ytterst lite i förhållande till övriga grupper inom företaget. De finns inte med på bilder och beskrivs under en deskriptiv anda. Kanhända att materialet som författarna har haft att tillgå kan ha varit knapphändigt, men dock de italienska arbetarna finns ju kvar i Göteborg. Det är som om de nästan inte har existerat i företagets eller fackets historia. Genom att läsa dessa böcker ges bilden av en grupp som kom, tjänade sitt dagliga bröd genom hårt arbete, bodde i baracker för att sedan bara försvinna. Hade det inte varit för det exotiska inslaget av barackbyn *Milano* och sitt kulturella inslag i form av mat och tro, hade de inte existerat i företagets historia. Frågan är varför en grupp som har hjälpt till i ett företags utveckling blir så anonymiserad?

3. Slutdiskussion

Den här studien har haft som syfte att studera efterkrigstidens italienska arbetskraftinvandring till SKF och Göteborg. Genom att genomföra denna form av studie kan man få en inblick i italienska arbetskraftsinvandringen och även få ett exempel på hur efterkrigstidens arbetskraftsinvandring skedde i Göteborg.

Vad man kan konstatera är att de som kom först, den första generationen eller pionjärerna, av de italienska arbetarna har varit de som varit noga med att bruka och vårda sina traditioner. Mestadels bygger det på ett existentiellt behov, vilket är självklart med tanke på att de själva som grupp äger och vårdar sitt minne. De kom till Sverige och hade det inte enkelt i sitt första möte med ett land som mötte upp med kollektiv tvättning och bränning av deras kläder. Det uppstod även en tveksamhet hos italienarna kring lönens storlek och vilka löften de hade fått. Ingen hade förklarat att det var en nettolön som de erbjöds i Italien, istället för den bruttolön de fick i handen. De var välutbildade yrkesmän, utbildade på italienska företag som Fiat och RIV. De flesta var unga och ungkarlar men det förekom även familjer. Genom att många av dem har bott i lilla Milano, den italienska kolonin, kom de att bli en homogen grupp. De kunde tack vare la Baracca Rossa på ett naturligt sätt fortsätta sitt umgänge, äta sin italienska mat och dricka sitt vin. De kunde även utöva sin tro och spela sin fotboll. Här grundas den italienska missionen i Göteborg samt även fotbolls- och idrottsföreningen G.S.I Fadini. När lilla Milano är på väg att försvinna startar även den italienska klubben, La casa degli Italiani. Tack vare deras egna nationella förening kan de fortsätta med att träffas och även bevara sina traditioner och minnen. När fotbollsföreningen Fadini läggs ner, vårdas föreningens minne i den italienska föreningens lokaler. Det finns dock inget som påminner om den italienska kolonin lilla Milano i dess lokaler. I föreningens arkiv kan man hitta både fotografier och dokument som påminner om den första tiden i kolonin. Den italienska missionen vårdar minnet över sina pionjärer i form av en minnestavla i sitt kapell samt att de är kvar i en av barackerna från lilla Milano. Kanske är S:t Josefs kapell det sista fysiska minnet av den italienska kolonin Milano. Kapellet förmedlar på ett tydligt sätt den italienska gruppens historia, även om de flesta italienarna inte längre kommer hit för att utöva sitt religiösa liv. Det blir mindre påtagligt med de efterkommande generationernas minnesbruk och kontakt med sin historia. De har på ett naturligt sätt kommit att bli en del av det svenska samhället. De har exempelvis lämnat sin tro bakom sig och blivit en del av det sekulära svenska samhället. De är inte lika frekventa i sina besök på den italienska klubben. Men det finns undantag i det hela, vilket man kan konstatera med brödraparen Birro och Reggiani. De är barn respektive

barnbarn till SKF-italienare som drivs av en stolthet till sitt italienska ursprung. Deras engagemang och vilja till att minnas sitt italienska arv har fått en blandning av både existentiellt och kommersiellt behov. Hisingsrestaurangen la Baracca Rossa har en viktig roll att fylla i minnesbruket kring italienarna på SKF i Göteborg. I deras lokaler fortsätter den italienska arbetskraftsinvandringens historia att berättas. Den är där, ända in på huden på en av dess ägare.

Italienarnas bidrag till SKF och Göteborg har varit genom arbete och skatt men även har de bidragit men de typiska italienska godbitarna, fotboll och mat. Tänk att börja som industriarbetare och fortsätta över till att bli pizzabagare och restaurangägare. Denna form på arbetsvillighet har på så vis visat på en vilja att få ta en aktiv del av samhället. Genom sin arbetsvillighet för de över sin kultur till samhället, vilket verkar vara en positiv mottagare för den italienska kulturen. Det har även blivit en kommersiell minneshantering av Italienarna egna existentiella behov genom deras restauranger, pizzerior och även genom den italienska affären Rambaldis livs. Italienska delikatesser, maträtter och italienskklingande namn har blandats med den Göteborgska stadsbilden. Idag lever fortfarande många av dessa matställen samt livsmedelsbutiken kvar. De tidigare italienska ägarna är inte kvar men ändå lever deras minne kvar i form av den italienska matkulturen. Även inom Göteborgs kulturliv har den italienska kulturen haft sina förmedlare i form av operasångaren Benedetto Salvemini och bröderna Birro, deras scen har även blivit en nationell arena för förmedling av sitt italienska kulturarv. De har med en stolthet förmedlat den.

Göteborg som stad samt deras arbetsgivare SKF verkar inte ha haft något aktivt intresse av att förmedla någon form av minneshantering kring sina italienare. Deras insatser och påverkan på yrkesliv och samhälle är på väg att försvinna. Troligtvis handlar det inte om ett medvetet beslut från institutionernas sida. Det är ändå förvånande att en så viktig arbetskraftinsats för SKF:s utveckling efter andra världskriget försvinner in i tystnadens arkiv både hos arbetarrörelsen och arbetsgivaren. Det även förvånande att konstatera att stadens eget stadsmuseum inte berättar arbetskraftsinvandringens historia i sin permanenta utställning. Enligt den italienska gruppen är det ett faktum att det svenska samhället anser sig vara nöjt över sin roll som arbetsförmedlare och helt enkelt bara förväntar sig en tacksamhet tillbaka från arbetstagarna.

Det finns möjligheter att gå vidare med den här formen av studie, området ser ut att ha mycket att erbjuda inom historieskrivningen. Det gäller dock att skynda sig då materialet i form av människor att intervjua riskerar att försvinna. I mötet med italienarna och deras historia får man en tydligare bild över hur det var och är att komma till Sverige för att arbeta. Min uppfattning är att det finns ett stort behov av att skriva denna grupps historia innan det är för sent. Redan håller minnena på att glesna. Det finns ett hålrum i den svenska historieforskningen gällande arbetskraftinvandringen och dess berättelser samt minnen. De har en viktig funktion men har blivit en osynlig del av den svenska historien trots att det är en viktig del av det moderna Sveriges utveckling. Det är dags att rikta fokus mot vår arbetskraftsinvandrings historia.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Arkiv

La casa degli Italiani

Samlade tidningsurklipp

Samlade fotografier

Statuto *La casa degli Italiani,* 1 oktober 1969

Länsstyrelsen Göteborgs och Bohus län, Förvaltningsavdelningen, *Förnyat bevis för utskänkningstillstånd,* 15 juli 1971

I författarens ägo

Inbjudan SIOS Regional SIOS Göteborg möte 14 mars 2015

Regional SIOS Göteborg Informationsfolder 2015

SIOS Informationsfolder 2015

Övrigt

E-mail och telefonkontakt

Ennio Barberis, Regional SIOS Göteborg

Simone De Marchi, La casa degli Italiani, ordförande

Intervjumaterial

Benedetto Salvemini

Claudio Fantini

Adam Reggiani

Medlemmar på *La casa degli Italiani*

Personliga besök samt ljud- och videoupptagningar

La Baracca Rossa, Sannegårdshamnen

La casa degli Italiani, 29 januari 2015, 9 februari 2015

Göteborgs Stadsmuseum, 25 mars 2015

Medborgarhuset, Gamlestaden, 2 mars

Nya Rambaldis livs, 2 mars

Serbiska föreningen Sindjelic, Regionala SIOS möte, 14 mars 2015

SKF Museum, Huvudkontor i Göteborg, 2 mars 2015

Tryckta källor

Tidningar

Göteborgs-Posten 29 juni 1970

Göteborgs-Posten, 5 maj 1977

Göteborgs-Posten, 18 mars 1977

Göteborgs-Posten 7 juli 2005.

Partille Tidning 10 april 2012.

Tidskrifter

Katolskt magasin nr 12, 2013.

Digitalt material

Alex författarlexikon, sökord Marcus Birro (2015-04-26).

Alex författarlexikon, sökord Peter Birro (2015-04-18)

Dan Andersson Sällskapet och muséet, http://danandersson.org/dan_andersson-sallskapet_och_museet.html (2015-04-21)

Kristus Konungens församling, http://www.kristuskonungen.se/historia.htm (2015-03-09).

Kristus Konungens församling, http://www.kristuskonungen.se/kontakta.htm (2015-03-09).

Nationalencyklopedin, sökord ”Dario Fo”,

http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dario-fo (2015-04-21)

Nationalencyklopedin, sökord ”Josefina”,

http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/josefina (2015-05-15).

Nationalencyklopedin, sökord ”Prix Italia”,
http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/prix-italia (2015-04-21)

Nationalencyklopedin, sökord ”Vin & Sprit AB”,

http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/vin-sprit-ab (2015-02-10)

La casa degli Italiani, Italienska föreningen, http://clubitalianogoteborg.blogspot.se, (2015-05-02).

Nygårdsskolan, www.goteborg.se/wps/portal/enheter/grundskola/nygardsskolan/!ut/p/ (2015-04-08)

Svenska Filminstitutet, *Svensk filmdatabas,* http://www.sfi.se/sv/svensk-filmdatabas/guldbaggelistan/Historik1/Kjell-Furberg/ (2015-04-21)

Övrigt

Baum, Greta, *Göteborgs gatunamn 1621-2000.* Göteborg: Tre Böcker Förlag AB, 2001.

Beckholmen, Kuno m fl, *Vi på Kulan. SKFs verkstadsklubb 1907-82,* Göteborg: klubben, 1982.

Birro, Marcus, *Du är Christer Pettersson du också – Texter från radio, tv och tidningar,* Hässleholm: Prediförlag, 2005.

Birro, Marcus, *Kalashnikov.* Stockholm: Tiden, 2001.

Birro, Marcus, *Släng alla kartor. Memoarer mitt i livet 1992-2012,* Stockholm: Damm förlag, 2012.

Björkman, Stig, Helena Lindblad, Fredrik Sahlin (red), *Fucking film. Den nya svenska filmen,* Uddevalla 2002.

Carlsson, Gösta, *Röster från Gamlestaden,* Göteborg: Tre Böckers Förlag AB, 1981.

Fritz, Martin & Birger Karlsson, *SKF-Världsföretaget 1907-2007,* Sundbyberg 2006

Granlund, John Sten, *Katolska kyrkan i Sverige,* Göteborg: Förlagsaktiebolaget Religion & kultur, 1953.

Hilmersson, Anders, *Världens bästa Göteborg,* Göteborg: Tukan förlag 2014.

Larsson, Stefan, *Vi kom för en tid – stannade hela livet. Arbetskraftsinvandrare i Göteborg berättar,* Göteborg: ABF Göteborg, 2011.

Svenska samtidsförfattare, band 3, Lund: Bibliotekstjänst AB, 2003.

Litteratur

Arnstberg, Karl-Olov, *Sverige och Invandringen,* Polen 2008

Axess magasin nr 2 mars 2013

Baum, Greta, *Göteborgs gatunamn 1621-2000.* Göteborg: Tre Böckers Förlag AB, 2001.

Beckholmen, Kuno m fl, *Vi på Kulan. SKFs verkstadsklubb 1907-82,* Göteborg: klubben, 1982.

Birro, Marcus, *Kalashnikov.* Stockholm: Tiden, 2001.

Carlson, Gösta, *Röster från Gamlestaden,* Surte 1981.

Dybelius, Anders, *Ett hållbart minne? Historiebruk kring Georg Carl von Döbeln 1848-2009.* Göteborg: Göteborgs Universitet, 2012.

Fritz, Martin & Birger Karlsson, *SKF-Världsföretaget 1907-2007,* Stockholm: Informationsförlaget, 2006.
Granlund, John Sten, *Katolska kyrkan i Sverige,* Halmstad 1953.
Hilmersson, Anders, *Världens bästa Göteborg,* Göteborg: Tukan förlag 2014.
Johnson, Anders, *Garpar, gipskatter och svartskallar. Invandrarna som byggde Sverige.* Stockholm: SNS förlag, 2010.
Järtelius, Arne, *Invandrarnas svenska historia,* Stockholm: Svenska turistföreningen, 1987.
Larsson, Stefan, *Vi kom för en tid – stannade hela livet. Arbetskraftsinvandrare i Göteborg berättar,* Göteborg: ABF Göteborg, 2011.
Lundh, Christer & Rolf Ohlsson, *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring.* Stockholm: SNS förlag, 1999.
Nationalencyklopedin, sökord ”Rutger von Ascheberg”, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/rutger-von-ascheberg (2015-05-10)
Nationalencyklopedin, sökord ”burggreve”, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/burggreve (2014-12-01)
Nationalencyklopedin, sökord ”Erik Magnusson”, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/erik-magnusson (2015-01-10)
Nationalencyklopedin, sökord ”Hansan”, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hansan (2015-02-22).
Nationalencyklopedin, sökord ”Kalmarkriget”, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kalmarkriget (2014-11-24)
Nationalencyklopedin, sökord ”landeri”, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/landeri (2014-11-24)
Nationalencyklopedin, sökord ”Ostindiska kompaniet”, http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/ostindiska-kompaniet (2015-05-10)
SCB, *Efterkrigstidens invandring och utvandring.* Stockholm: SCB, Enheten för demografisk analys och jämställdhet, 2004.
Skarback, Sören, *Göteborg, herrgårdarnas stad.* Göteborg: Tre Böcker Förlag AB, 1995.
Svanberg, Ingvar & Mattias Tydén, *Tusen år av svensk invandring. En svensk kulturhistoria.* Stockholm: Dialogos Förlag 2005.
Tajani, Angelo, *När italienarna lovades…Guld & gröna skogar,* Hörby: 2 kronors förlag, 1999.
Österberg, Eva, *Folk förr. Historiska essäer.* Stockholm: Bokförlaget Atlantis AB, 1995

Appendix

Bilaga 1 – Fotografier från Italienska kolonin, Milano

Fotografierna är hämtade från La casa degli Italianis arkiv.

Bilaga 2 – Foton från La casa degli Italiani, G.S.I Fadinis minnesvägg

Fotograf: författaren

Bilaga 3 – Foto från SKF:s museum

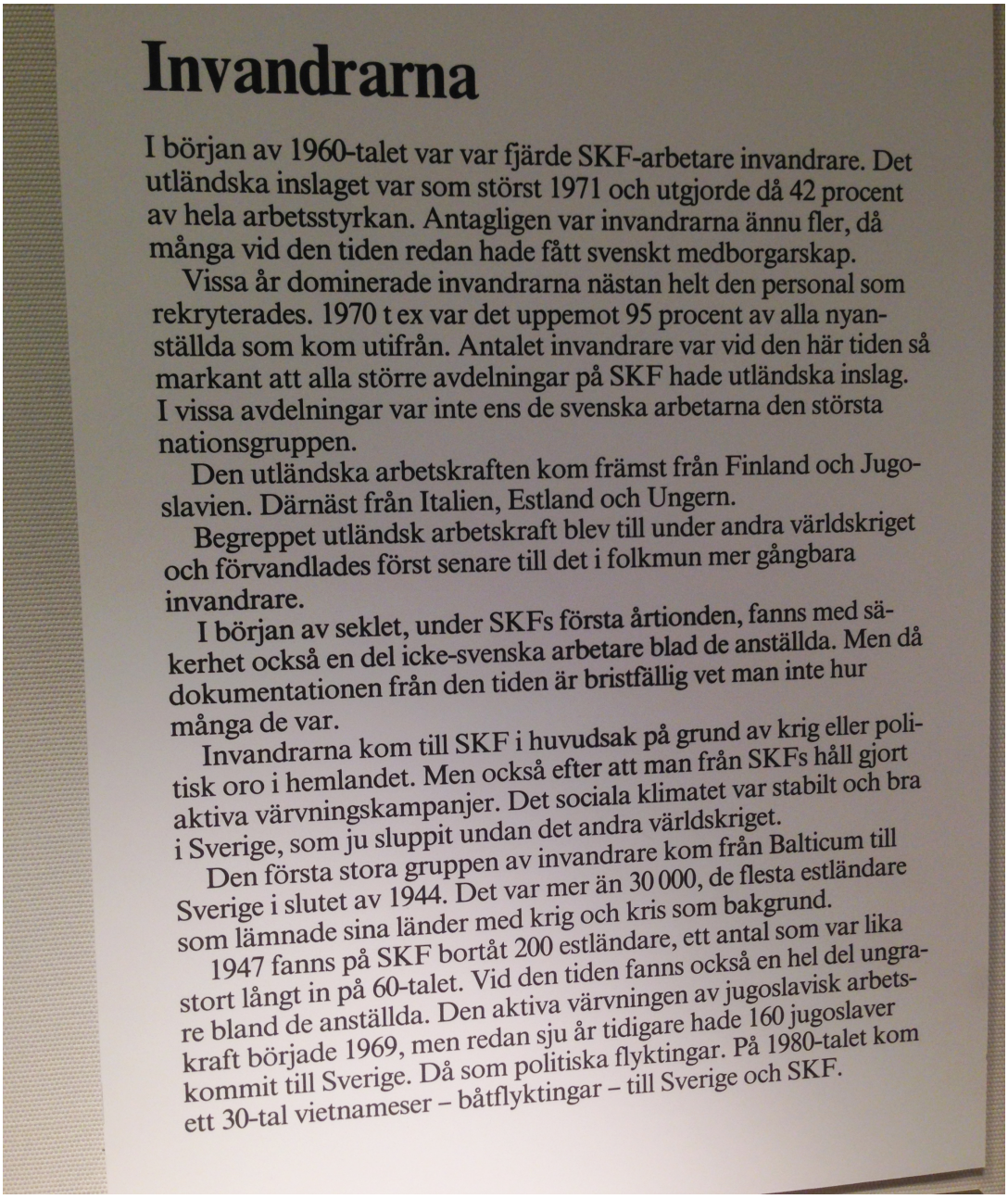

Invandrarna

I början av 1960-talet var var fjärde SKF-arbetare invandrare. Det utländska inslaget var som störst 1971 och utgjorde då 42 procent av hela arbetsstyrkan. Antagligen var invandrarna ännu fler, då många vid den tiden redan hade fått svenskt medborgarskap.

Vissa år dominerade invandrarna nästan helt den personal som rekryterades. 1970 t ex var det uppemot 95 procent av alla nyanställda som kom utifrån. Antalet invandrare var vid den här tiden så markant att alla större avdelningar på SKF hade utländska inslag. I vissa avdelningar var inte ens de svenska arbetarna den största nationsgruppen.

Den utländska arbetskraften kom främst från Finland och Jugoslavien. Därnäst från Italien, Estland och Ungern.

Begreppet utländsk arbetskraft blev till under andra världskriget och förvandlades först senare till det i folkmun mer gångbara invandrare.

I början av seklet, under SKFs första årtionden, fanns med säkerhet också en del icke-svenska arbetare blad de anställda. Men då dokumentationen från den tiden är bristfällig vet man inte hur många de var.

Invandrarna kom till SKF i huvudsak på grund av krig eller politisk oro i hemlandet. Men också efter att man från SKFs håll gjort aktiva värvningskampanjer. Det sociala klimatet var stabilt och bra i Sverige, som ju sluppit undan det andra världskriget.

Den första stora gruppen av invandrare kom från Balticum till Sverige i slutet av 1944. Det var mer än 30 000, de flesta estländare som lämnade sina länder med krig och kris som bakgrund.

1947 fanns på SKF bortåt 200 estländare, ett antal som var lika stort långt in på 60-talet. Vid den tiden fanns också en hel del ungrare bland de anställda. Den aktiva värvningen av jugoslavisk arbetskraft började 1969, men redan sju år tidigare hade 160 jugoslaver kommit till Sverige. Då som politiska flyktingar. På 1980-talet kom ett 30-tal vietnameser – båtflyktingar – till Sverige och SKF.

Bilaga 4 - Restaurang La Baracca Rossa på internet

Skärmavbild av deras hemsida 2015-05-24

Skärmavbild från deras Facebook sida 2015-05-25